

'Verduidelijken en versterken van de stem van de cliënt – PG Werkt Samen'

Verantwoording 2017

1	Inleiding.....	2
2	Programmaliijn 1: Infrastructuur voor informatie, signaleren en delen van kennis.....	3
2.1	Doelen Infrastructuur op hoofdlijnen.....	3
2.2	Wat is er bereikt in 2017?	3
2.3	Activiteiten	4
3	Programmaliijn 2: kwaliteit van zorg en leven	10
3.1	Herzien programma	10
3.2	Toelichting	10
3.3	Doelen Kwaliteit op hoofdlijnen	10
3.4	Wat is er bereikt in 2017?	11
3.5	Activiteiten 2017	11
	Programmaliijn 3: Maatschappelijke participatie als pijler van gezondheid	18
4	3-I. Positieve gezondheid verkennen en inzetten	18
4.1	Doelen positieve gezondheid op hoofdlijnen en bijstelling activiteiten.....	18
4.2	Activiteiten 2017	18
5	3-II. Arbeid en dagbesteding	21
5.1	Doelen arbeid en dagbesteding op hoofdlijnen.....	21
5.2	Activiteiten 2017	21
6	3-III Goed wonen voor iedereen	28
6.1	Doelen 'Goed wonen voor iedereen' op hoofdlijnen	28
6.2	Activiteiten 2017	28
7	3-IV Onderwijs en Talentontwikkeling	33
7.1	Doelen voor programma onderwijs en talentontwikkeling op hoofdlijnen	33
7.2	Activiteiten 2017	33

1 Inleiding

De PG koepels – Patiëntenfederatie Nederland, Ieder(in) en MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid- voeren een gezamenlijk programma uit in de periode 2016-2018 onder de naam 'PG werkt samen'. Dit programma is een vervolg op een eerste periode van 3 jaar samenwerking van de PG koepels op een aantal thema's.

Het programma is gericht op het positioneren van ervaringsdeskundigheid en het bevorderen van samenhang ten aanzien van zorg, ondersteuning en maatschappelijke participatie vanuit het perspectief van de cliënt.

Binnen het programma zijn drie hoofddoelstellingen geformuleerd. De hoofddoelstellingen zijn per programmaliijn uitgewerkt. Wij gaan ervan uit dat wij na drie jaar, naast de concrete resultaten, bijdragen aan ontwikkelingen die ervoor zorgen dat een door cliënten gedragen perspectief ingebed is in de benodigde hervormingen in zorg en ondersteuning.

1. **Versterking infrastructuur.** De PG koepels hebben een infrastructuur die op basis van input en output, voorziet in de ondersteuning van en informatie aan cliënten en tevens kwalitatieve data registreert, analyseert en ontsluit.
2. **Bevorderen kwaliteit van zorg.** De koepels stemmen af, wisselen informatie en ervaringen uit en werken samen op gebied van kwaliteit. Cliëntenperspectief wordt toegepast en geborgd in kwaliteitsbeleid en instrumenten. Kwaliteitsthema's worden doorontwikkeld en geïmplementeerd.
3. **Bevorderen maatschappelijke participatie.** Onderzoeken hoe vanuit cliëntenperspectief kan worden bijgedragen aan verdere ontwikkeling van het concept van Positieve Gezondheid. Kennis wordt verzameld en toepasbaar gemaakt. Er wordt gewerkt aan goede voorwaarden voor zo zelfstandig mogelijk wonen. We bieden onze achterban kennis en instrumenten op het gebied van de uitvoering van de Participatiewet. En we zorgen ervoor dat ouders en/of wettelijke vertegenwoordigers elkaar kunnen vinden en over voldoende kennis beschikken, om de mogelijkheden van de stelselwijziging rondom onderwijs ten volle te benutten.

In 2017 zijn veel activiteiten voortgezet, zo mogelijk in samenwerking met de lidorganisaties van de koepels. De verantwoording die hierna volgt geeft inzicht in de uitgevoerde activiteiten in 2017. De onderdelen van het activiteitenplan zijn genummerd en corresponderen met de nummers in het ingediende plan voor 2016 – 2018.

2 Programmalijn 1: Infrastructuur voor informatie, signaleren en delen van kennis

2.1 Doelen Infrastructuur op hoofdlijnen

Ervaringen van cliënten zijn essentieel om de gezondheidszorg te kunnen verbeteren en van belang voor kwaliteit van leven en participatie. Daarnaast verwachten cliënten van belangenorganisaties hulp bij vragen en klachten. Bundeling van de activiteiten en resultaten leveren signalen en kennis op om in te kunnen zetten bij lokale, regionale en landelijke belangenbehartiging.

De eerste drie jaar van PG werkt samen is gewerkt aan een stabiele structuur, ingebed in de koepels. In de hierop volgende periode van 2016 – 2018 kunnen de vruchten van de infrastructuur worden geplukt: toename van het aantal meldingen, verbetering van (gebruik van) de signalering, goede informatievoorziening, verbetering van juridische ondersteuning en een toename van het gebruik van de beschikbare kennis. Het stimuleren van aansluiting en samenwerking met lidorganisaties is hierin een prioriteit. Belangrijk aandachtspunt is de verdergaande decentralisatie in de zorg en ondersteuning. Het is belangrijk om de bestaande infrastructuur zowel lokaal, regionaal als landelijk in te kunnen zetten ter versterking van de positie van cliënten en belangenbehartigers. Landelijk kunnen de signalen worden in gebracht bij stakeholders als VWS, VNG, Nza, Zorgverzekeraars en zorgaanbieders.

Daarbij bieden de koepels kwaliteit door een herkenbare frontoffice te bieden, met uitgebreide toegang tot kennis en informatie. Door directe toegang en goede inzet van communicatiemiddelen, zullen meer cliënten in deze infrastructuur kennis en ervaringen delen, waardoor beter gesignaleerd wordt.

Programmalijn 1 is een succes als we drie resultaten in 2018 halen:

- I. Een goede infrastructuur voor informatie, signalering en verzameling van cliëntervaringen op het terrein van alle onderdelen van kwaliteit van leven (zorg, ondersteuning, wonen, arbeid, onderwijs). Minimaal 25.000 vragen en meldingen per jaar eind 2018.
- II. Goede signalering op actuele ontwikkelingen in zorg en ondersteuning, arbeid, onderwijs en wonen en andere aspecten van kwaliteit van leven. Eind 2018 worden er jaarlijks 4 kwartaalrapporten en minimaal 12 specifieke rapporten gemaakt ter ondersteuning van beleidsontwikkeling en standpunten.
- III. Een kennisbank die online kennis en informatie ontsluit voor alle betrokken partijen. De online kennisbank wordt minimaal 10.000 keer per maand geraadpleegd.

De signalering, meldacties en kennisbank zullen worden gebruikt voor signalering en informatievoorziening op het gebied van kwaliteit en maatschappelijke participatie. Vraagstukken vanuit programmalijn 2 en 3 zullen worden meegenomen in de uitwerking van programmalijn 1.

2.2 Wat is er bereikt in 2017?

2.2.1 Informatie, advies en ondersteuning

Er is een goed draaiende frontoffice, een aantal backoffices en een juridisch steunpunt. Medewerkers zijn getraind en er is een continu proces om de kwaliteit van gegevens informatie en adviezen te optimaliseren. Om te zorgen voor betere bekendheid en dus meer meldingen, is in 2017 veel energie gestoken in campagneactiviteiten voor het Nationale Zorgnummer.

2.2.2 Signalering

Signalering is cruciaal voor alle drie de koepels. De mogelijkheden van medewerkers zijn verbeterd, er is gewerkt aan draaiboeken, training en verdere ondersteuning om de signalen die via het Nationale Zorgnummer binnenkomen optimaal in te zetten voor belangenbehartiging.

Er zijn in 2017 veel meldacties gedaan, de panels zijn verder gegroeid en er zijn op deze manier veel signalen binnen gehaald.

2.2.3 Kennisbank

De kennisbank is een belangrijk middel voor de kwaliteit van antwoorden van medewerkers en voor het gemak waarmee patiënten antwoord kunnen vinden op hun vragen. Er is inmiddels een goed systeem voor het up-to-date houden van de kennisitems. En er zijn voorbereidingen gedaan om de kennisbank bij lidorganisaties te ontsluiten. Daarnaast is gewerkt aan borging van de grote hoeveelheid informatie en documenten vanuit het programma 'Aandacht voor Iedereen (AVI)'.

2.3 Activiteiten

In deze paragraaf worden de bovengenoemde doelstellingen vertaald in concrete activiteiten.

A. Informatie en advies

Activiteit A1	Frontoffice en backoffices
Doel en belang	De combinatie van frontoffice en daarop afgestemde backoffices leidt tot de verzameling van een significante hoeveelheid cliëntervaringen. Door gestructureerd vastleggen van de vragen en meldingen kunnen signalen worden gebundeld. Cliënten krijgen informatie en advies, waarmee de positie van cliënten wordt versterkt. Zowel de koepels als de lidorganisaties kunnen signalen inzetten voor beleidsontwikkeling, standpunten en beleidsadvisering.
Geplande resultaten	Een goed draaiende frontoffice en 4 backoffices, trainingsprogramma voor medewerkers en een kwaliteitsplan voor optimalisering kwaliteit informatie en advies
Uitvoering	De frontoffice van de drie koepels is 5 dagen per week bereikbaar, zowel per mail als per telefoon. Tijdens openingstijden zijn twee medewerkers actief voor het beantwoorden van de telefoon. In 2017 is wederom aandacht geweest voor de kwaliteit van gegeven informatie en advies. Met behulp van een trainingsprogramma voor de medewerkers van zowel frontoffice als backoffices is gewerkt aan optimale en eenduidige kwaliteit van het beantwoorden van vragen en meldingen. De backoffices werken aanvullend op de frontoffice. Beleidsmedewerkers zorgen voor goede informatievoorziening met betrekking tot hun onderwerpen aan medewerkers van frontoffice en backoffices. Aansluiting door lidorganisaties is mogelijk volgens het eerder opgestelde model. Er zijn verschillende trainingen geweest, met als insteek de kwaliteit te verbeteren. De volgende trainingsactiviteiten hebben in 2017 plaatsgevonden: - Bijeenkomst bij korrelatie over omgaan met moeilijke gesprekken - Masterclass slim signalering OSC - Diverse kennissessies over: veranderingen basisverzekering 2018, indienen bezwaar of klacht, onderwijs - vier intervisiebijeenkomsten per medewerker. Daarnaast hebben de medewerkers diverse malen in de maandelijkse werkoverleggen inhoudelijke informatie gekregen over onderwerpen en projecten.
Betrekken achterban	De achterban is betrokken door aansluiting bij de frontoffice aan te bieden. Patiënten en cliënten zijn betrokken via diverse communicatiekanalen.
Behaalde resultaten	A1a: Een goed draaiende frontoffice en 4 backoffices. In 2017 zijn er ruim 7.000 vragen en meldingen beantwoord vanuit de frontoffice en backoffices. A1b: Trainingsprogramma voor medewerkers A1c: Plan met als resultaat een infographic over het omgaan met moeilijke en lange gesprekken (bijlage).

Activiteit A2	Juridische ondersteuning
Doel en belang	Cliënten hebben behoefte aan specifiek juridische ondersteuning. Hiervoor is diepgaande kennis nodig van wetten, regelingen en procedures. Deze ondersteuning kan het beste worden geboden in het juridisch steunpunt. In de frontoffice kan worden geselecteerd welke mensen de ondersteuning van het juridisch steunpunt nodig hebben. Voor de collectieve belangenbehartiging op juridisch gebied wordt de expertise van het juridisch steunpunt gebruikt.
Geplande resultaten	Goed ingericht juridisch steunpunt.
Uitvoering	Het juridisch steunpunt levert als een van de backoffices specifiek juridische ondersteuning. Er wordt zowel algemeen juridisch advies gegeven, als intensieve bemiddeling, complex juridisch advies en begeleiding van bezwaarzaken. De juridisch medewerkers hebben tevens een juridisch

	<p>beleidsmatige taak. Er is contact met de diverse beleidsmedewerkers, juridische dienstverleners en achterban, zowel intern als extern. De inzet is gericht op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • juridische collectieve belangenbehartiging, bijvoorbeeld via proef- en voorbeeldzaken, en op specifieke deskundigheidsbevordering en voorlichting, zoals jurisprudentie. • Ondersteuning van de medewerkers in de frontoffice en backoffices als het gaat om specifiek juridische kennis met betrekking tot wetgeving.
Betrekken achterban	De achterban, patiënten en cliënten zijn betrokken via de drie koepels: nieuwsbrieven, website van de samenwerking en de media.
Behaalde resultaten	A2a: Goed ingericht juridisch steunpunt.

Activiteit A3	Campagne voor bekendheid frontoffice
Doel en belang	De combinatie van frontoffice en daarop afgestemde backoffices leidt tot de verzameling van een significante hoeveelheid cliëntervaringen. Een campagne met als doel meer bekendheid voor de frontoffice zal leiden tot een toename van het aantal ervaringen.
Geplande resultaten	Campagneplan en een start van de campagne met als resultaat in totaal minimaal 5.000 meldingen bij front- en backoffices per kwartaal in 2018
Uitvoering	<p>Om ervoor te zorgen dat er meer meldingen terecht komen bij de frontoffice, is het belangrijk dat meer mensen de frontoffice kennen. In 2017 zijn een aantal campagneactiviteiten uitgevoerd om meer vragen en meldingen binnen te krijgen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen website Nationale Zorgnummer www.nationalezorgnummer.nl • Filmpje met uitleg over het Nationale Zorgnummer • Aantal ervaringsverhalen op film voor de website en om te verspreiden via social media. • Ontwikkeling van banners, flyers • Campagne 'appeltje schillen'. Met daarbij een flyer en bezoeken aan een aantal congressen en zorginstellingen. • Narrowcasting in diverse zorginstellingen • Campagne via Twitter en Facebook • Interview voor NFK <p>De doelstelling van een stijging van minimaal 5.000 meldingen in 2017 is niet gehaald in 2017. Er is een lichte stijging te zien ten opzichte van 2016 als het gaat om vragen en meldingen per telefoon en per mail, maar niet zoals op was ingezet.</p>
Betrekken achterban	De achterban, patiënten en cliënten zijn betrokken via een bijeenkomst voor lidorganisaties en de nieuwsbrieven en social media van de koepels.
Behaalde resultaten	A3a: Campagneplan (bijlage)
Nog niet gerealiseerd	A3b: de uitkomsten van de campagne zijn nog niet gerealiseerd. In 2018 zullen een aantal activiteiten worden voortgezet en een aantal nieuwe activiteiten worden uitgevoerd. De verwachtingen voor stijgingen zullen echter voor 2018 worden bijgesteld.

Activiteit A4	Pilot samenwerking frontoffice met lidorganisaties
Doel en belang	Diverse lidorganisaties hebben slechts een beperkt informatiepunt voor cliënten, of hebben te maken met vermindering van financiën om informatie te kunnen geven. Voor deze organisaties zijn diverse modellen gemaakt en aangeboden om aan te sluiten bij de frontoffice.
Geplande resultaten	Aansluitingsmodel lidorganisaties
Uitvoering	Samen met drie geïnteresseerde lidorganisaties is een gewenst model uitgewerkt en is gekeken naar afspraken voor samenwerking. In 2017 zijn diverse activiteiten gestart om de samenwerking te intensiveren. Zo is er een samenwerking gestart tussen het Nationale Zorgnummers en de Nederlandse Vereniging voor Autisme en Zorgbelang Zuid Holland.

	Ook zijn in 2017 de voorbereidingen gestart voor de keuzehulpen van Zorgkaart Nederland. Met behulp van deze keuzehulpen ontstaat een hele directe samenwerking met het Nationale Zorgnummer en lid organisaties. Deze keuzehulpen worden in 2018 verder uitgewerkt.
Betrekken achterban	De achterban, patiënten en cliënten zijn betrokken door aansluiting van lidorganisaties
Behaalde resultaten	A4a: Aansluitingsmodel lidorganisaties A4b: Mogelijkheden voor een pilot met een aantal organisaties zijn verkend.

B. Signaleren

Activiteit B1	Signalering vanuit frontoffice en backoffices
Doel en belang	De frontoffice en backoffices registreren alle vragen en meldingen in hetzelfde systeem. Ook het gebruik van de kennisbank is onderdeel van dit systeem en wordt hiermee gemonitord. Hiermee kunnen signalen worden gebundeld en beschikbaar worden gemaakt voor beleid en belangenbehartiging.
Geplande resultaten	Kwartaalrapportages voor zowel front- als backoffices, inclusies kennisbank. Aanvullend daar op minimaal 12 signaalrapporten over specifieke onderwerpen. Verder zal er een draaiboek worden gemaakt voor het maken van een (gezamenlijk) signaalrapport. En zal er een signaaloverleg worden georganiseerd.
Uitvoering	Om te zorgen dat signalen worden erkend en herkend en er goede afstemming is tussen de koepels en gezamenlijke onderwerpen, is regelmatig overlegd over de signalen met medewerkers van alle drie de koepels. Voor de volgende onderwerpen is in 2017 het Nationale Zorgnummer als eerste meldpunt gebruikt: oproep deelname aan mijn kwaliteit van leven, actie Ieder(in) via Radar over stapeling van zorgkosten. In 2018 zal gekeken worden naar verdere mogelijkheden om meldingen via het Nationale Zorgnummer te verzamelen. De samenstelling van de overleggroep is in 2017 afhankelijk geweest van het onderwerp waarover de signalering ging, Van iedere koepel waren daarbij in ieder geval de projectleiders betrokken en afhankelijk van het onderwerp een desbetreffende beleidsmedewerker Per kwartaal is er een rapport gemaakt van de frontoffice en de afzonderlijke backoffices. Daarnaast zijn er . signaalrapporten gemaakt over specifieke onderwerpen op aanvraag van beleidsmedewerkers, lidorganisaties of naar aanleiding van de actualiteit.
Betrekken achterban	De achterban is betrokken doordat zij onderwerpen hebben kunnen aandragen en gevraagd hebben op diverse momenten om specifieke rapporten.
Behaalde resultaten	B1a: Kwartaalrapportages voor zowel front- als backoffices, inclusief kennisbank (bijlage). B1b: 15 signaalrapporten over specifieke onderwerpen (bijlage). B1b: signaaloverleg binnen de project overleggen en via een apart kanaal in Slack

Activiteit B2	Signalering via meldacties
Doel en belang	De koepels streven naar minimaal twee gezamenlijke meldacties per jaar. Daarnaast zal iedere koepel minimaal twee keer per jaar een eigen meldactie houden.
Geplande resultaten	Twee gezamenlijke meldacties met rapport en eigen meldacties bij de koepels.
Uitvoering	Een meldactie bestaat uit een bijeenkomst voor het uitwerken van het onderwerp, maken van een vragenlijst, uitzetten bij de panels, publiciteit voor de meldactie vooraf en achteraf, analyse en rapportage. De meldacties worden breed uitgezet, in combinatie met verspreiding via de panels. In 2017 is er een meldactie gehouden over de onderwerpen school en vriendschappen, arbeid, en een meldactie als voorbereiding op de nieuwjaarsbijeenkomst die in het teken stond van de

	gemeenteraadsverkiezingen. De resultaten van de laatste gezamenlijke meldactie zijn in januari 2018 gepubliceerd.
Betrekken achterban	De lid- en achterbanorganisaties worden betrokken bij het maken van keuzes. Zij kunnen zelf uiteraard ook onderwerpen aandragen. Cliënten/patiënten en familieleden geven via de meldacties en panels hun ervaringen met zorg en ondersteuning.
Behaalde resultaten	B2a: Twee rapporten van gezamenlijke meldacties, 3 meldacties gezamenlijk. B2b: Rapporten van eigen meldacties van de koepels (bijlage)

Activiteit B3	Onderhoud panels
Doel en belang	De koepels streven ieder naar een eigen panel van minimaal 2000 leden. Er zal worden gekeken naar de verdeling van panelleden over gemeenten en regio's in het kader van de decentralisatie van zorg en ondersteuning.
Geplande resultaten	Drie actieve panels met daarbij inzicht in het profiel van de panelleden.
Uitvoering	Het is belangrijk dat de panels voldoende leden hebben om bij iedere meldactie een gegarandeerde respons te hebben van alle doelgroepen. Voor het beheer van de panelleden wordt gebruik gemaakt van de enquêtetool en panelmodule van de Patiëntenfederatie (Spidox). De panels worden onderhouden door regelmatig contact te hebben met de panelleden (via meldacties en andere activiteiten), door vragen van panelleden te beantwoorden en door een jaarlijkse opschoning en werving. Inactieve panelleden worden hierbij uit het panel verwijderd, nieuwe panelleden worden geworven. De werving is in 2017 gedaan met behulp van de lidorganisaties en externe wervingsacties. Er is in 2017 specifieke aandacht gegeven aan de werving op basis van gemeentelijke en regionale gegevens. Eind 2017 heeft de Patiëntenfederatie een actief panel van 23.000 mensen en MIND Landelijk Platform heeft een panel van 2.600 mensen. Door veranderingen in beleid en focus is bij Ieder(in) gewerkt aan een nieuwe propositie voor het panel en hoe dit kan worden ingezet voor de organisatie. Dit heeft geleid tot vermindering van het aantal actieve panelleden naar 1.250 mensen eind 2017.
Betrekken achterban	De lid- en achterbanorganisaties zijn ook in 2017 betrokken bij het werven van nieuwe panelleden, met name bij MIND.
Behaalde resultaten	B3a: Twee panels met minimaal 2.000 panelleden per panel, 1 panel met 1.250 deelnemers. B3b: Inzicht in profiel panelleden ten aanzien van gemeenten en regio's.
Nog niet gerealiseerd	Het panel van Ieder(in) heeft niet meer genoeg deelnemers. In 2018 zal het panel verder worden uitgebouwd aan de hand van de nieuwe propositie.

Activiteit B4	Signalering lokaal en regionaal
Doel en belang	Door de toenemende decentralisatie van zorg, ondersteuning en participatie is het belangrijk om ook op decentraal niveau te kunnen signaleren.
Geplande resultaten	Systemen en vragenlijsten om lokaal en regionaal te kunnen signaleren, gezamenlijke meldacties en signaalrapporten geven ook regionale en lokale informatie en plan voor samenwerking met lokale en regionale partijen.
Uitvoering	Vanaf 2016 wordt wanneer mogelijk geregistreerd op postcodeniveau. In 2017 hebben beleidsmedewerkers van de verschillende koepels deelgenomen aan activiteiten en bijeenkomsten van het programma 'Aandacht voor Iedereen' (AVI). Zij hebben daarbij gebruik kunnen maken van signalen op lokaal en regionaal niveau.
Betrekken achterban	De lid- en achterbanorganisaties worden betrokken bij het maken van keuzes. Zij kunnen zelf uiteraard ook onderwerpen aandragen. Cliënten/patiënten en familieleden geven via de meldacties en panels hun ervaringen met zorg en ondersteuning. Daarnaast zijn er in meldacties analyses gemaakt op regionaal niveau. De regionale resultaten zijn ingezet voor belangenbehartiging.
Behaalde resultaten	B4a: Inrichting systemen en vragenlijsten voor lokale en regionale component

Nog niet gerealiseerd	B4b: Gezamenlijke meldacties en kwartaalrapporten van de frontoffice en backoffices geven regionale en lokale informatie. B4c: Communicatieplan en uitvoeren communicatie voor samenwerking met lokale en regionale partijen
-----------------------	---

C. Kennisbank

Activiteit C1	Onderhouden Kennisbank
Doel en belang	Door middel van het onderhouden en aanvullen van de kennisbank wordt zoveel mogelijk (juridische) informatie gebundeld en beschikbaar gemaakt voor een grote groep mensen. Het onderhouden van de kennisbank zorgt ervoor dat informatie up-to-date blijft.
Geplande resultaten	Gevulde en actuele kennisbank, bijeenkomsten met kenniseigenaren en beheerders.
Uitvoering	De kennisbank is beschikbaar op de websites van de Patientenfederatie en Ieder(in). Door de samenwerking van LPGGz met het Fonds psychische gezondheid en de vorming van Mind is de realisatie bij hen uitgesteld tot begin 2018. De modules staan eind 2017 klaar voor gebruik. Iedere koepel heeft een kennisbeheerder die zorgt voor een deel van het onderhoud van de kennisbank. Beleidsmedewerkers van de koepels zijn kenniseigenaar van een set kennisitems. Zij zorgen voor het up-to-date houden van de informatie. De kennisbank bevat ongeveer 1200 items. Besloten is om niet te streven dit aantal te vergroten. Maar juist te werken aan de kwaliteit van de items en soms juist items samen te voegen. Bij alle drie de koepels zijn er bijeenkomsten geweest voor de kenniseigenaren. De kennisbeheerders hebben minimaal eens in de 2 maanden overleg met elkaar over inhoud en proces en een actieve online communicatiegroep.
Betrekken achterban	De lid- en achterbanorganisaties zijn betrokken bij het onderhoud van de kennisbank. In de kennisbank is ruimte voor het verzamelen van kennisdocumenten die door lidorganisaties en ervaringsdeskundigen ontwikkeld zijn. Cliënten worden via communicatiemiddelen geattendeerd op de mogelijkheden om de kennisbank te gebruiken.
Behaalde resultaten	C1a: Gevulde kennisbank en doorlopend onderhoud. C1b: Bijeenkomsten van kenniseigenaren en kennisbeheerders.

Activiteit C2	Verbinding kennis delen PG werkt samen en Aandacht Voor Iedereen (AVI)
Doel en belang	Zowel in het programma PG werkt samen als in AVI wordt veel kennis beschikbaar gesteld. Dat gebeurt nu op heel verschillende manieren. Voor de achterban en gebruikers van de informatie moet de informatie goed vindbaar zijn, en bij voorkeur op 1 plek.
Geplande resultaten	Inventarisatie, plan van aanpak en uitvoering koppeling kennisitems AVI met infrastructuur PGWS.
Uitvoering	De kennisbank is in 2017 beschikbaar op de websites van de koepels. De documenten van AVI zijn beschikbaar op de website van AVI. In 2017 zijn alle documenten en informatie van AVI geïnventariseerd. Alle documenten die voor langere tijd bruikbaar zijn, zijn verzameld en zo nodig vernieuwd of aangevuld. Die informatie en documenten zijn in de kennisbank geplaatst en in een apart onderdeel beschikbaar via diverse websites. Onderhoud van de informatie wordt geregeld door de koepels.
Betrekken achterban	Zowel lid- en achterbanorganisaties als betrokken organisaties bij AVI zijn betrokken bij het onderhoud van de kennisbank.
Behaalde resultaten	Begin 2017 zijn 1200 kennisitems beschikbaar. Er vindt een continue update, aanpassing en aanvulling plaats van al bestaande items. C2a: Inventarisatie mogelijkheden koppeling kennisonderdelen C2b: Plan van aanpak voor koppeling kennisitems PGWS en AVI

Nog niet gerealiseerd	Er is besloten om in 2017 niet te streven naar 1500 items in de kennisbank, maar om te werken aan de kwaliteit van de items en soms juist items samen te voegen.
-----------------------	--

Activiteit C3	Online beschikbaarheid kennisbank via andere websites/platforms
Doel en belang	De kennisbank is beschikbaar via de websites van de koepels. Het is mogelijk om de kennisbank ook via andere sites en kanalen te ontsluiten. De indexering via google is hierbij een aandachtspunt.
Geplande resultaten	Ontsluiting van de kennisbank op minimaal 3 websites van lidorganisaties.
Uitvoering	Er is gewerkt aan de mogelijkheden om de kennisbank te ontsluiten op de websites van lidorganisaties. Belangrijk daarvoor is dat de techniek voldoet aan wat lidorganisaties willen. Daarvoor is in 2017 verder gewerkt aan de inrichting en de techniek (API) gebaseerd op wensen en mogelijkheden van een aantal lidorganisaties. In 2018 zal het gebruik door andere organisaties verder worden uitgerold.
Betrekken achterban	De lid- en achterbanorganisaties zijn betrokken bij het ontsluiten en onderhoud van de kennisbank. Cliënten worden via communicatiemiddelen geattendeerd op de mogelijkheden om de kennisbank te gebruiken.
Behaalde resultaten	C3a: er is een API beschikbaar om de kennisbank te ontsluiten.
Nog niet gerealiseerd	C3a: Ontsluiting kennisbank op minimaal 3 andere websites van lid organisaties.

3 Programmaliijn 2: kwaliteit van zorg en leven

3.1 Herzien programma

Eind 2016 is door MIND, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland besloten tot een herziening van programmaliijn 2: Kwaliteit van zorg en leven. Er is een herzien programma opgesteld voor 2017 en 2018. De activiteiten hebben een looptijd van 2 jaren. In het voorjaar van 2017 heeft het Ministerie van VWS ingestemd met het herziene programma.

Hoofddoelstelling

Het versterken van eigen regie en het bevorderen van zelfmanagement van cliënten en naasten door kennisdeling, doorontwikkeling en toepassing van kwaliteitsstandaarden en – instrumenten.

3.2 Toelichting

Het cliëntenperspectief op kwaliteit van zorg en leven is beschreven in kwaliteitscriteria en levensgebieden. Belangrijke kwaliteitscriteria zijn autonomie, keuzevrijheid, integrale aanpak, samen beslissen, betrokkenheid van familie en naasten. Kwaliteit van leven wordt bepaald door de persoonlijke situatie ten aanzien van verschillende levensgebieden: gezondheid, wonen, werk, sociale omgeving, spiritualiteit. Mensen maken hierin keuzen en voeren eigen regie.

Sinds een aantal jaren wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een stelsel van kwaliteitsstandaarden en – instrumenten waarin de cliënt centraal staat. Zij komen tot stand in samenwerking tussen patiëntenorganisaties, zorgprofessionals, zorgaanbieders en zorgverzekeraars.

In de periode 2013 – 2016 is door het programma PG Werkt Samen gewerkt aan de ontwikkeling van kwaliteitsstandaarden en -instrumenten. De PG Top-20 is gerealiseerd en er zijn diverse producten op het gebied van keuzeondersteuning, ondersteuning van familie en naasten en zelfmanagement opgeleverd. In 2017 en 2018 verschuift de aandacht naar het toepassen van kwaliteitsstandaarden en – instrumenten in de praktijk.

3.3 Doelen Kwaliteit op hoofdlijnen

A. kennis delen

Afgelopen jaren zijn er in het kader van het programma PG Werkt Samen en daarbuiten veel instrumenten (kwaliteitscriteria, informatiemateriaal, keuzeondersteunende instrumenten) ontwikkeld. Dit is een voortdurende ontwikkeling. Deze instrumenten en kennis willen we delen met de eigen achterban en de discussie bevorderen over het toepasbaar maken van deze kennis en instrumenten. Dit kan leiden tot pilotprojecten.

B. Versterking van eigen regie in de regio

Versterking van eigen regie en het bevorderen van zelfmanagement krijgt voor een belangrijk deel vorm op lokaal en regionaal niveau. In samenwerking met AVI en Zorgbelang Nederland zet PG Werkt Samen Kwaliteit zich in om kennis en instrumenten op lokaal en regionaal niveau ten nutte te maken.

C. Doorontwikkeling, toepassing en innovatie

LPGGz, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland hebben gezamenlijk een aantal onderwerpen benoemd waar kwaliteitsontwikkeling prioriteit heeft. Hieruit is de PG Top 20 voortgekomen en projecten op het gebied van keuzeondersteuning, versterking positie familie en naasten, en kwaliteit rond zeldzame aandoeningen. Dit heeft een aantal parels opgeleverd die doorontwikkeling verdienen. Er zijn ook onderwerpen waarop nog onvoldoende kwaliteitsverbetering is geboekt. Daarnaast is kwaliteit continu in ontwikkeling. Er zijn steeds nieuwe onderwerpen waarbij inbreng vanuit cliëntenperspectief gewenst is, of die vanuit cliëntenperspectief meer aandacht behoeven in het kader van eigen regie en zelfmanagement.

3.4 Wat is er bereikt in 2017?

Kennis delen

- Drie interessante Spotlight bijeenkomsten over De kracht van familie en naasten, Samen beslissen in de praktijk en Herstel. De Spotlightbijeenkomsten dragen bij aan het delen van kennis over het versterken van eigen regie.
- Twee interessante artikelen over het versterken van eigen regie in het sociaal domein in het keukentafelgesprek en door gebruik van het persoonlijk plan. Conclusie: hier valt nog veel te winnen.

Versterken van eigen regie in de regio

- De kwaliteitscriteria vanuit patiëntenperspectief voor het individueel zorg- en leefplan zijn definitief. Gezocht wordt naar verbinding met de ontwikkeling van de persoonlijke gezondheidsomgeving (MedMij)
- De instrumenten voor het bespreekbaar maken van kwaliteit van bestaan in de langdurige zorg worden in praktijk gebracht. LSR past de instrument toe in de GGz en VG-sector. LOC heeft met de instrumenten een workshop ontwikkeld voor de ouderenzorg en verbindt dit met het programma Radicale Vernieuwing.

Doorontwikkeling en innovatie

- De meerjarenagenda 2014 / PG Top 20 is afgerond. Alle producten zijn te vinden op <https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit>
- Voor drie parelproducten zijn plannen ontwikkeld voor doorontwikkeling en verspreiding:
  - o Nierwijzer... (Nierpatiënten Vereniging Nederland)
  - o Wegwijs (Landelijke Stichting Zelfbeschadiging/ Stichting Borderline)
  - o Wat er toe doet (Harteraad)
- Het rapport 'Kwaliteitscriteria voor eerstelijnsverblijf vanuit patiëntenperspectief' is opgeleverd. Het rapport staat op: <https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit>

3.5 Activiteiten 2017

A. Kennis delen

Activiteit A1	Spotlightbijeenkomsten
Doel en belang	Doel van de spotlight bijeenkomsten is het delen van kennis over ontwikkelde instrumenten die bijdragen aan het versterken van eigen regie. Doelgroep zijn kader leden van patiënten- en gehandicaptenorganisaties.
Verwachte resultaten 2017	<ul style="list-style-type: none"> - 4 bijeenkomsten met 30 à 40 deelnemers - Publicatie en blog
Betrekken achterban	Lidorganisaties worden uitgenodigd voor de uitwisselingsbijeenkomst door middel van aankondigingen op websites, mail, twitter en facebook. De aankondigingen worden ook verspreid door PGOsupport.
Wijze van aanpak	De spotlightbijeenkomsten hebben een vast format. Na een algemene inleiding op het thema volgen drie korte pitches van instrumenten. In workshops is er de mogelijkheid om dieper op de gepresenteerde instrumenten in te gaan.
Behaalde resultaten	<p>Er zijn in 2017 drie spotlight bijeenkomsten gerealiseerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 februari 2017: De kracht van familie en naasten - 15 juni 2017: Samen beslissen in de praktijk: goed bezig! - 7 december 2017: Herstel: ermee leren leven? <p>De geplande bijeenkomst op 22 september 2017 over stigmatisering is geannuleerd wegens onvoldoende deelname.</p> <p>Van alle spotlightbijeenkomsten is een verslag gepubliceerd. Dit is te vinden op de website van MIND: https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit</p>
Niet behaalde resultaten	Eén van de vier geplande bijeenkomsten is niet door gegaan. Reden: te weinig aanmeldingen.
Activiteit A2	Ronde tafelbijeenkomsten
Doel en belang	Uitwisseling, afstemming en samenwerking tussen de programma's AVI, Regie in de regio en PG Werkt Samen Kwaliteit. Onderwerpen waarbij dit speelt zijn:

	<ul style="list-style-type: none"> - Nadere uitwerking visiedocument 'Zorg dichtbij': welke samenwerkingsvormen in de eerste lijn zijn op regionaal/ lokaal niveau mogelijk. - Integraal gezondheidsbeleid / persoonsgerichte zorg. - Bevorderen onafhankelijke cliëntondersteuning.
Verwachte resultaten 2017	Drie ronde tafelbijeenkomsten en drie daarop gebaseerde artikelen. Inzicht in onderwerpen waar lokaal, regionaal en landelijk kwaliteitsbeleid elkaar raken en kunnen versterken.
Betrekken achterban	Achterban gericht uitgenodigd voor bijeenkomsten en geïnformeerd door middel van artikelen.
Wijze van aanpak	Ronde tafelbijeenkomsten PGWS – AVI / Regie in de Regio. Voor de discussiebijeenkomsten worden (ervarings-)deskundigen vanuit verschillende relevante sectoren uitgenodigd. Centraal tijdens de bijeenkomsten staat het verbinden van opgedane ervaringen, kennis en inzichten en het toekomstperspectief. Over de uitkomsten wordt een artikel geschreven.
Behaalde resultaten	Op 6 juli 2017 is het ronde tafel gesprek over 'Vernieuwingen in het keukentafelgesprek' geweest. Op basis hiervan is het artikel 'Elk keukentafelgesprek is anders' gepubliceerd in Wmo Magazine 4 – september 2017. Dit artikel en het artikel 'Persoonlijk plan: veel fans, weinig gebruikers' zijn te vinden op : https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit Door het beëindigen van het programma Aandacht voor Iedereen bleek het niet haalbaar om na de zomer van 2017 nog een bijeenkomst te organiseren.
Niet behaalde resultaten	Door het beëindigen van het programma Aandacht voor Iedereen bleek het niet haalbaar om na de zomer van 2017 nog een bijeenkomst te organiseren.

B. Versterken van eigen regie in de regio

Activiteit B1	Toepassen kwaliteitscriteria IZP
Doel en belang	Een belangrijk instrument voor het versterken van eigen regie is het Individueel Zorg- en Leefplan (IZP). Door de koepels is een generiek model Individueel Zorg- en leefplan (IZP) ontwikkeld. Het model ondersteunt de eigen regie van een cliënt, vanuit een levensbrede benadering. Het model draagt bij aan het bevorderen van gezamenlijke besluitvorming en sluit aan op initiatieven om te komen tot een Persoonlijk Gezondheidsdossier (PGD). Er zijn veel initiatieven met betrekking tot het IZP. Van belang is het bewaken van de vanuit patiëntenperspectief geformuleerde uitgangspunten en het verbreden van de toepassing. In deze fase ligt de nadruk op het vergroten van de bekendheid van het IZP en het bevorderen van het gebruik.
Verwachte resultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Overzicht kwaliteitscriteria - Toetsingsrapport initiatieven IZP - Actuele informatie over ontwikkelingen IZP
Betrekken achterban	PG-organisaties zijn betrokken bij het formuleren van kwaliteitscriteria en geïnformeerd over de uitkomst van toetsingen van systemen.
Wijze van aanpak	Op basis van het model IZP zijn kwaliteitscriteria vanuit cliëntenperspectief geformuleerd. Op basis hiervan worden in 2017 initiatieven en producten van partijen getoetst. Dit gebeurt in afstemming met ontwikkelingen rond het PGD.
Behaalde resultaten	In 2017 zijn de concept kwaliteitscriteria IZP voorgelegd aan de achterbannen van MIND, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland. Deze toetsing heeft niet geleid tot aanpassing van de criteria. De kwaliteitscriteria IZP zijn definitief vastgesteld. Voor 2018 is een plan van aanpak opgesteld om te toetsen of een IZP, dat voldoet aan de toetsingscriteria, bijdraagt aan het versterken van de eigen regie van de cliënt? Deze vraag willen we beantwoorden door bij verschillende instellingen hun vorm van een IZP op te vragen. Vervolgens worden er 2 acties op uitgevoerd:

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het plan wordt langs de toetsingscriteria gelegd om te kijken of het plan voldoet aan het model IZP. 2. Cliënten die het plan gebruiken wordt gevraagd of het gebruik ervan de eigen regie versterkt. <p><i>Implementatie</i></p> <p>Ten behoeve van de implementatie van het generieke model IZP en de toetsingscriteria is er een verkennend gesprek gevoerd met het programma Medmij.</p> <p>Medmij is bezig met de verbreding van de persoonlijke gezondheidsomgeving. Doel is dat het IZP onderdeel wordt van de MedMij standaard.</p>
Niet behaalde resultaten	De toetsing van initiatieven en producten van partijen is doorgeschoven naar 2018.

Activiteit B2	Bevorderen toepassing persoonlijk plan en onafhankelijke cliëntondersteuning
Doel en belang	<p>Het recht om een persoonlijke plan te maken en het recht op onafhankelijke cliëntondersteuning wordt nog beperkt toegepast. Het zijn twee belangrijke cliëntenrechten bij het voeren van eigen regie.</p> <p>In 2016 is in programmalijn 1 een uitvraag gedaan naar ervaringen met onafhankelijke cliëntondersteuning. De resultaten hiervan worden benut voor dit project. Daarnaast worden de uitkomsten van de Ronde Tafel AVI/ PGWS gebruikt voor de nadere uitwerking van dit project.</p>
Verwachte resultaten	Uitvoering van een projectplan gericht op het bevorderen de toepassing van onafhankelijke cliëntondersteuning en het persoonlijk plan op regionaal/ lokaal niveau.
Betrekken achterban	In samenwerking met AVI, Koepel Adviesraden Sociaal Domein, Zorgbelang Nederland.
Wijze van aanpak	<p>In 2017 is een verkenning van de mogelijkheden uitgevoerd in de vorm van gesprekken met beleidsmedewerkers van MIND, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland. In overleg is besloten om een definitief plan van aanpak op te stellen nadat duidelijkheid is verkregen over het beleid van de nieuwe regering. Kern van het plan dat begin 2018 wordt vastgesteld is:</p> <p>We willen de ontwikkeling van onafhankelijke cliëntondersteuning op lokaal/ regionaal niveau stimuleren. Dit gaan we doen door het presenteren van 5 of 6 persona's. Een <i>persona</i> is een archetype van een gebruiker, ofwel een karakterisering van een bepaald type gebruiker. Aanvullende op de persona's is het de bedoeling een methodiek aan te bieden om het gesprek op lokaal/ regionaal niveau te faciliteren.</p>

Activiteit B3	Kwaliteit van bestaan zichtbaar maken in langdurige zorg
Doel en belang	In de langdurige zorg is de focus van dienstverlening nog altijd in belangrijke mate gericht op kwaliteit van zorg en minder op kwaliteit van bestaan. Andere levensgebieden zoals wonen, participatie en zingeving zijn vaak onderbelicht. Van belang is dat hier een meer gelijkwaardige benadering ontstaat. Binnen het lopende programma Kwaliteit is een methodiek ontwikkeld om kwaliteit van bestaan bespreekbaar te maken binnen instellingen voor langdurige zorg.
Verwachte resultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Aandacht voor kwaliteit van bestaan op instellingsniveau, zichtbaar in kwaliteitsbeleid. - Artikelen over kwaliteit van bestaan vanuit cliëntenperspectief. - Inbreng over kwaliteit van bestaan t.b.v. kwaliteitskaders langdurige zorg, waaronder de Kwaliteitsagenda Gehandicaptenzorg.
Betrekken achterban	Cliëntenraden worden betrokken in samenwerking met LSR en LOC.
Wijze van aanpak	In 2017 wordt de methodiek in samenwerking met LSR en LOC toegepast in verschillende instellingen voor langdurige zorg. Onderzocht wordt of er verband kan worden gelegd met de resultaten die worden verzameld via 'Mijn kwaliteit van leven'. De data die hier worden

	verzameld kunnen richting en onderbouwing geven aan de discussie over kwaliteit van bestaan in instellingen voor langdurige zorg.
Behaalde resultaten	<p>Het project 'Kwaliteit van bestaan zichtbaar maken in de langdurige zorg' wordt uitgevoerd door LSR en LOC. Hieronder een korte samenvatting van de resultaten. Een uitgebreid verslag is gepubliceerd op https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit</p> <p><i>Adviestrajecten LSR</i></p> <p>Er zijn vijf trajecten gestart waarvan vier afgerond, één traject loopt door naar 2018. De trajecten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cliëntenraad Homerun (ambulante dienstverlening) Humanitas DHM Den Haag (VG sector) - Centrale Cliëntenraad Gehandicaptenzorg Pameijer (VG sector) - Woonlocatie SDW 't Zand (VG sector) - Centrale Cliëntenraad Pameijer Sociale Psychiatrie (GGZ) - Sectorraad Pro Persona (GGZ) <p><i>Train de trainer</i></p> <p>Er is een bijeenkomst gehouden voor 12 ondersteuners en ambtelijk secretarissen van het LSR. Dit met de bedoeling de methode toe te passen bij hun eigen raden en deze ook onder de aandacht te brengen van aanverwante raden binnen de zorginstellingen waar zij actief zijn.</p> <p><i>Checklist</i></p> <p>Er is een checklist ontwikkeld waarin ondersteuners of andere professionals aan kunnen geven welke onderwerpen zij besproken hebben en hoe zij kwaliteit van bestaan besproken hebben. De checklist wordt in 2018 toegepast voor het genereren van beleidsinformatie.</p> <p><i>Adviestrajecten LOC</i></p> <p>Een inventarisatie onder cliëntenraden in de ouderenzorg heeft duidelijk gemaakt dat er weinig animo is. Cliëntenraden zijn druk met ontwikkelingen binnen de organisatie en eigen aandachtspunten. Er zijn afspraken gemaakt over twee adviestrajecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cliëntenraad van een locatie bij Careyn - Cliëntenraden van Vecht & IJssel (scholing) <p><i>Ontwikkeling workshop kwaliteit van leven</i></p> <p>De voorbereidingen voor de scholing van Vecht en IJssel leverde een mooie blauwdruk voor een workshop op. De workshop bevat enkele belangrijke bouwstenen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitgebreid aandacht voor de theorie rondom kwaliteit van leven - Nadruk om echt even stil te staan bij de betekenis van kwaliteit van leven: het effect is dat de deelnemers zelf echt geraakt worden door een spiegel die hen wordt voorgehouden tijdens de workshop - Heldere verbinding met het kwaliteitskader verpleeghuiszorg. <p>De workshop heeft inmiddels in verschillende settings plaatsgevonden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Scholing Vecht & IJssel: 2 ochtenden - Workshop in het kader van Radicale vernieuwing - Workshop congres Radicale vernieuwing <p><i>Koppeling traject Radicale Vernieuwing verpleeghuiszorg</i></p> <p>Radicale vernieuwing verpleeghuiszorg is een beweging vanuit initiatief LOC & VWS waarin weer teruggegaan wordt naar de kern, zodat zorg vanuit de betekenis georganiseerd kan worden: 'van regels naar relaties' is het motto. Onderdelen van de workshop 'kwaliteit van leven' konden we inzetten tijdens een gesprek tussen cliëntenraden die meedoen aan deze beweging (verslag: http://loc.nl/blogs/radicale-kwaliteit)</p>
Niet behaalde resultaten	Inbreng over kwaliteit van bestaan t.b.v. kwaliteitskaders langdurige zorg, waaronder de Kwaliteitsagenda Gehandicaptenzorg. Dit wordt in 2018 gerealiseerd.

Activiteit B4	Stimuleren van gebruik van kwaliteitscriteria in het kader van lokaal/ regionaal zorgbeleid
Doel en belang	Landelijk zijn diverse kwaliteitsstandaarden ontwikkeld die van belang zijn voor lokaal en regionaal zorgbeleid. Denk aan obesitas, of autisme. Op lokaal/ regionaal niveau is weinig kennis beschikbaar over deze kwaliteitsstandaarden. Doel is om deze kennis via lokale/ regionale pg-organisaties onder de aandacht te brengen van zorgverleners, instellingen en lokale/regionale overheden.

Verwachte resultaten	Kennisdossier Meer kennis over relevante kwaliteitsstandaarden op lokaal/ regionaal niveau
Betrekken achterban	Product is gericht op het informeren van de achterban. Achterban wordt betrokken bij de ontwikkeling in de vorm van een adviesgroep. Hiervoor worden mensen uitgenodigd van de Koepel van Adviesraden in het Sociaal Domein en Zorgbelang Nederland
Wijze van aanpak	Het kennisdossier wordt samengesteld door Vilans in samenwerking met MIND, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland. In eerste instantie wordt er een kennisdossier ontwikkeld dat verspreid wordt via de kanalen van pg-organisaties, AVI, Regie in de regio en Zorgbelang.
Behaald resultaat	Er is een inventarisatie gemaakt van sets met kwaliteitscriteria die relevant zijn voor gebruik in het sociaal domein. Met Vilans is een plan van aanpak opgesteld voor ontwikkeling van het kennisdossier. Dit wordt in de eerste helft van 2018 uitgevoerd. In de afspraken met Vilans is aandacht voor de verspreiding van de kennis. Verspreiding van kennis vindt plaats via de kanalen van PG-organisaties en via de kanalen van Vilans en Movisie.

C. Doorontwikkeling en innovatie

Activiteit C1	Afronding PG Top 20
Doel en belang	De PG-Top 20 is door het Zorginstituut Nederland overgenomen als meerjarenagenda 2014. Een aantal projecten moet nog worden afgerond in 2017 <ul style="list-style-type: none"> - Zorgstandaard Chronische Pijn - Module KOPP-KVO - Diagnostisch traject bij Ontwikkelingsachterstanden - Voedingsproblemen bij kinderen - Onbegrepen gedrag bij mensen met een verstandelijke beperking De programmacommissie blijft met betrokken PG-organisaties en Zorginstituut Nederland in overleg over kwaliteitsverbetering ten aanzien van genoemde onderwerpen.
Verwachte resultaten	Concrete plannen voor kwaliteitsverbetering bij genoemde onderwerpen.
Betrekken achterban	De achterban wordt geïnformeerd middels de nieuwsberichten van PG Werkt Samen. Ook door de koepels zelf worden hun leden rond belangrijke onderwerpen, die de sector betreffen, geïnformeerd.
Wijze van aanpak	Afstemming met Kwaliteitsraad en medewerkers Zorginstituut Nederland.
Behaald resultaat	De activiteiten met betrekking tot de PG-Top 20 zijn in 2017 afgerond. De Kwaliteitsraad van Zorginstituut Nederland heeft in het voorjaar van 2017 besloten de nog openstaande projecten van de meerjarenagenda 2014 af te voeren. <ul style="list-style-type: none"> - Zorgstandaard Chronische Pijn is op 1 april 2017 opgeleverd. - Module KOPP-KVO is overgedragen aan het Netwerk Kwaliteitsontwikkeling GGz met het verzoek om een herontwikkelingstraject te starten. Het Netwerk heeft hiermee ingestemd. - Diagnostisch traject bij Ontwikkelingsachterstanden - Voedingsproblemen bij kinderen: - Onbegrepen gedrag bij mensen met een verstandelijke beperking Geconstateerd is dat de afgesproken kwaliteitsproducten voor deze projecten zijn opgeleverd. Dit betreffen geen kwaliteitsstandaarden. De verantwoordelijkheid voor doorontwikkeling en/of implementatie van de kwaliteitsproducten ligt bij de betrokken patiënten- en gehandicaptenorganisaties.

Activiteit C2	Parelproducten
----------------------	-----------------------

Doel en belang	In de periode 2013 – 2016 zijn binnen het programma Kwaliteit van PG Werkt Samen een aantal instrumenten ontwikkeld die de moeite waard zijn om door te ontwikkelen, breder te verspreiden en toe te passen. De volgende producten zijn geselecteerd: <ul style="list-style-type: none"> - Nierwijzer.... (Nierpatiënten Vereniging Nederland) - Wegwijs (Landelijke Stichting Zelfbeschadiging/ Stichting Borderline) - Wat er toe doet (Harteraad) - Mijn leven met.... (Osteoporose Vereniging) We gaan stimuleren dat andere PG-organisaties deze instrumenten gaan toepassen.
Verwachte resultaten 2017	6 pg-organisaties die met een parelproject aan de slag gaan.
Betrekken achterban	De ontwikkelaars dragen hun kennis over aan andere PG-organisaties
Wijze van aanpak	In samenwerking met de organisaties die de parelproducten hebben ontwikkeld kijken we hoe de producten/ instrumenten breder toegepast kunnen worden. Hiervoor creëren we de voorwaarden (productinformatie, gebruiksvoorwaarden, etc.). We organiseren bijeenkomsten met geïnteresseerde pg-organisaties over de parelproducten.
Behaald resultaat	De parelproducten Nierwijzer, 'Wat er toe doet' en 'Mijn leven met...' zijn gepresenteerd in een spotlightbijeenkomst (A1) met als doel kennis te delen en toepassing te bevorderen. Over ieder parelproduct wordt een artikel geschreven dat verspreid wordt via de betrokken koepels. Het eerste artikel ging over Wegwijs en is verschenen in november 2017. Het is terug te vinden op https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit . De overige artikelen verschijnen in 2018. <ul style="list-style-type: none"> • Nierwijzer: met de NVN is gesproken over een project om de Nierwijzer te vervolmaken en de kennis over toepassingsmogelijkheden en technologie te verspreiden. Hiervoor is een plan opgesteld. Dit wordt in 2018 uitgevoerd. • Wegwijs: met de LSZ/ SB is een project opgesteld om de resultaten van Wegwijs 1.0 aan te scherpen en om het instrument uit te rollen in het GGz-veld. Het project wordt in 2018 uitgevoerd. • Wat er toe doet: Met Harteraad zijn de mogelijkheden verkend om Wat er toe doet door te ontwikkelen tot een voor meerdere aandoeningen toepasbaar en effectief instrument. Om de effectiviteit aan te tonen worden pilots uitgevoerd. Voor deze doorontwikkeling is een projectplan opgesteld. In 2018 wordt gezocht naar financiering van dit projectplan. • 'Mijn leven met...' Met de Osteoporose Vereniging hebben verschillende gesprekken plaats gevonden. Er zijn diverse ideeën om het instrument verder te ontwikkelen en toe te passen. Vooralsnog kiest de Osteoporose Vereniging ervoor hierin haar eigen weg te bewandelen. Leerpunt is dat de gekozen parelproducten allemaal nog verdere ontwikkeling behoeven alvorens breed in praktijk te kunnen worden toegepast. Een ander leerpunt is dat het van andere patiëntenorganisaties een flinke investering in tijd en geld vraagt om een instrument voor de eigen organisatie te kunnen toepassen.
Niet behaalde resultaten	Er zijn nog geen nieuwe patiëntenorganisaties die met een parelproduct zijn gaan werken. Financiering is een probleem.

Activiteit C3	Ontwikkeling kwaliteitscriteria bij eerstelijnsverblijf
Doel en belang	Nu mensen met een kwetsbare gezondheid langer zelfstandig wonen zijn terugvalopties noodzakelijk voor als het thuis even niet meer gaat. Dit zogenaamde 'eerstelijnsverblijf' wordt vanaf 2017 betaald vanuit de Zvw. Dat betekent dat zorgverzekeraars de inkoop hiervoor gaan doen. Het is belangrijk dat bij de inkoop gelet wordt op wat de wensen en behoeften zijn van cliënten.

Verwachte resultaten	Kwaliteitscriteria vanuit cliëntenperspectief voor eerstelijnsverblijf. Gespecificeerd voor langdurige zorg GGz, VG en LG en curatieve zorg.
Betrekken achterban	Achterban vanuit LPGGz, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland wordt benaderd voor interviews/ gesprekken.
Wijze van aanpak	Deskresearch aangevuld met groepsgesprekken of interviews om relevante kwaliteitscriteria te identificeren.
Behaald resultaat	Het onderzoek is in 2017 uitgevoerd en afgerond. De resultaten zijn gepubliceerd in het rapport 'Eerste lijnsverblijf: Kwaliteitscriteria vanuit patiëntenperspectief'. Het rapport is gepubliceerd op: https://mindplatform.nl/nieuws/pg-werkt-samen-kwaliteit In 2018 wordt het rapport verspreid onder belanghebbende organisaties.

Activiteit C4	Innovatie
Doel en belang	Verkennen van en zoeken naar ontwikkelingen op het gebied van kwaliteit en eigen regie die van belang zijn om gezamenlijk op te pakken, zoals: <ul style="list-style-type: none"> - Preventie en de rol van eigen regie/ zelfmanagement - Kwaliteitscriteria en multi morbiditeit - Ontwikkeling van ketenzorg naar persoonsgerichte zorg
Verwachte resultaten	Twee themaverslagen.
Betrekken achterban	Achterban wordt betrokken door middel van interviews of raadpleging.
Wijze van aanpak	Thema belichten vanuit het perspectief achterban van LPGGz, Ieder(in) en Patiëntenfederatie Nederland door bijvoorbeeld een onderzoeksjournalist, of in de vorm van een stageopdracht. Resultaten worden verspreid. Onderdeel van de aanpak kan een achterbanraadpleging zijn. Op basis van de uitkomsten wordt besloten of er aanleiding is voor gezamenlijke of individuele vervolgvactiteiten.
Behaald resultaat	In 2017 zijn twee thema's nader uitgewerkt: <ul style="list-style-type: none"> - Van ketenzorg naar persoonsgerichte zorg - Multimorbiditeit Ggz / VG en somatische zorg Besloten is om over beide onderwerpen een journalistiek product te maken. Voor het onderwerp 'Van ketenzorg naar persoonsgericht zorg' is een artikel in concept gereed. Dit wordt in 2018 gepubliceerd. Voor het onderwerp 'Multimorbiditeit Ggz / VG en somatische zorg' worden filmportretten ontwikkeld. Beide producten worden gebruikt voor agendasetting. Dit gebeurt in 2018.

Programmalijn 3: Maatschappelijke participatie als pijler van gezondheid

Het doel van dit onderdeel is de bevordering van de sociaal-maatschappelijke participatie en het vergroten van zeggenschap over eigen leven van mensen met een beperking. Dat doen we middels het versterken van de positie rond onderwijs, arbeidsparticipatie en wonen, in het bijzonder door het bevorderen van de samenwerking van belangenbehartigers landelijk, regionaal en lokaal op deze domeinen. We onderzoeken hoe het concept Positieve gezondheid toegepast kan worden binnen de domeinen onderwijs, arbeidsparticipatie en wonen. En andersom hoe we vanuit de ervaringskennis uit deze domeinen het concept Positieve gezondheid kunnen verrijken.

4 3-I. Positieve gezondheid verkennen en inzetten

4.1 Doelen positieve gezondheid op hoofdlijnen en bijstelling activiteiten

In het onderdeel *Positieve Gezondheid verkennen en inzetten*, verzamelen we kennis t.a.v. het concept Positieve gezondheid, wisselen we deze kennis uit en maken deze toepasbaar. We doen dit door activiteiten op 3 onderdelen:

- A. Visieontwikkeling, vastgelegd in een startnotitie (2016)
- B. Samenwerking met het Institute for positive health
- C. Versterken van de lokale belangenbehartiging vanuit concept positieve gezondheid

We gaan in dit onderdeel werken met het instrumentarium van Mijn Kwaliteit van Leven (MKVL), dat ook geworteld is in positieve gezondheid. Hiervoor is een herzien plan ingediend bij het ministerie.

4.2 Activiteiten 2017

Het merendeel van 2017 heeft in het teken gestaan van de bijstelling van de activiteiten in het plan, zie hiervoor ook het herziene plan. Tegelijkertijd hebben we in continu overleg gewerkt aan de uitwerking van de nieuwe plannen en het starten van het nieuwe traject. Door het meer willen concretiseren van de wijze waarop we binnen het project kunnen bijdragen aan de dialoog tussen cliënten, aanbieders, gemeenten en zorgverzekeraars zijn er iets minder resultaten om te laten zien dan we hadden gewild in 2017. Er zijn veel stappen gezet, waardoor nu alle voorbereidingen klaar zijn om in 2018 de activiteiten uit te voeren zoals gepland.

B. Samenwerking met het Institute for positive health

Activiteit B1	Informatie delen met het Institute for positive health- Machteld Huber
Doel en belang	We wisselen met Machteld Huber kennis en ervaringen uit die wij op hebben gedaan tijdens het 'werken' met Positieve Gezondheid (PG) als breder gezondheidsconcept, middels MKVL. Met als doel om vanuit cliëntperspectief input te leveren die bruikbaar is bij de doorontwikkeling van een breder gezondheidsconcept.
Verwachte resultaten	Bruikbare informatie voor zowel de betrokken koepels als het Institute for Positive health (in 2018 een korte notitie/artikel en een gesprek met Machteld Huber).
Uitvoering	We zijn gestart met het uitzetten van de activiteiten zoals opgesteld onder C en D. Wanneer de eerste concrete resultaten van deze activiteiten binnen zijn, zullen we met het Institute for Positive Health deze ervaringen uitwisselen.
Behaalde resultaten	Positieve gezondheid geconcretiseerd door met het instrument MKVL te gaan werken. Zoals gepland zal in 2018 de informatie uitwisseling over MKVL met Machteld Huber plaatsvinden.

Activiteit B2	Coördinatie expertise MKVL en PG
Doel en belang	Gedurende de drie loopjaren van deze programmalijn, wordt in de drie domeinen op allerlei plaatsen en op diverse manieren gebruik gemaakt of gewerkt met het concept PG en met MKVL. Deze activiteit richt zich op de coördinatie van alle activiteiten en daarmee op het realiseren van een opbrengst die de domeinen overstijgt en zowel PG als breder concept van gezondheid en MKVL verrijken. Deze opbrengst wordt gedeeld met partijen betrokken bij de ontwikkeling van draagvlak voor een breder gezondheidsconcept en de betrokken koepels. Achterban, betrokken koepels en partijen betrokken bij de ontwikkeling van draagvlak voor een breder gezondheidsconcept.
Verwachte resultaten	Gecoördineerde opbrengst ten behoeve van zowel MKVL als PG
Uitvoering	In 2017 is er uitvoerig overleg geweest over de rol van MKVL en PG binnen de verschillende plekken van de drie koepels. Ook hebben er gesprekken plaatsgevonden met de achterban over de rol die het instrument MKVL kan spelen voor de achterban individueel en voor de lokale belangenbehartiging. Er zijn wisselend positieve reacties gekomen vanuit de achterban.
Behaalde resultaten	Eerste verkenningen met MKVL als bruikbaar instrument om kwaliteit van leven voor de achterban in kaart te brengen. Continue afstemming tussen de koepels om draagvlak te creëren voor het instrument en een breder concept van gezondheid. In 2018 kunnen we hier concreet op verder werken.

C. Versterken van de lokale belangenbehartiging vanuit concept positieve gezondheid

Activiteit C1 en C2	Versterken belangenbehartiging en informeren achterban over mogelijkheden MKVL
Doel en belang	Het van onderop bevorderen van de integrale kijk, door onder meer de leden van de meedenkgroepen handvatten te geven bij de (lokale) belangenbehartiging. Specifieke doelgroepen uit achterban (VG en GGZ) informeren en een handvat geven bij de lokale belangenbehartiging.
Verwachte resultaten	Werkgroepen zijn goed geïnformeerd over de mogelijkheden van MKVL. Het werken met MKVL in de belangenbehartiging is getoetst en doorontwikkeld in de praktijk. Toegankelijke en t.b.v. lokale belangenbehartiging bruikbare materialen
Uitvoering	In de werkgroep onderwijs hebben we gesproken hoe MKVL een plek kan krijgen in de lopende activiteiten. We zijn daar de eerste ideeën aan het ontwikkelen om handen en voeten aan dit proces te geven. Binnen de werkgroep arbeid hebben er verschillende activiteiten plaatsgevonden met positieve gezondheid. In 2017 is gewerkt aan het verwerken van deze informatie om in 2018 tot publicatie te komen. Binnen de werkgroep wonen vinden de eerste gesprekken plaats om een try out met MKVL in de lokale lobby te gaan doen.
Behaalde resultaten	Door de benodigde concretisering van het concept PG in het instrument MKVL hebben we om deze activiteit minder stappen gezet dan we in eerste instantie qua planning voorzien hadden. Er liggen nu ook binnen deze activiteit de juiste voorbereiding om in 2018 tot resultaten te komen binnen de lokale belangenbehartiging met MKVL.

D. Doorontwikkeling MKVL en stimuleren van het gebruik.

Activiteit D1	Stimuleren gebruik MKVL
Doel en belang	We dragen bij aan het versterken van de eigen regie van cliënten.
Verwachte resultaten	De achterban van Mind en Ieder(in) (en dan specifiek doelgroep VG en GGZ) heeft kennis gemaakt met MKVL. Er is vanuit cliëntperspectief informatie over eigen regie verzameld.
Uitvoering	Er zijn in 2017 twee focusgroepen georganiseerd met de VG achterban. Eén focusgroep met mensen met een licht verstandelijke beperking en één met ouders met een kind met een verstandelijke handicap. Wegens weersomstandigheden hebben we de focusgroepen gepland in december 2017 moeten verplaatsen naar februari 2018. Met de doelgroep Zeldzaam is er contact over publicatie in nieuwsbrieven over MKVL en het nut voor de achterban. Binnen de GGZ is er overleg geweest met ervaringsdeskundigen en aanbieders om over het instrument MKVL te spreken.
Behaalde resultaten	Door de benodigde concretisering van het concept PG in het instrument MKVL hebben we om deze activiteit minder stappen gezet dan we in eerste instantie qua planning voorzien hadden. Wanneer er meer resultaten zijn op het gebied van de doorontwikkeling van MKVL voor de VG en de GGZ zullen er meer resultaten te melden zijn in de loop van 2018 zoals gepland.

Activiteit D2	Bruikbaarheid en doorontwikkeling MKVL – visiedocument VG en GGZ
Doel en belang	Het toetsen van de bruikbaarheid van MKVL en het door ontwikkelen van producten voor de sectoren VG en GGZ
Verwachte resultaten	Een gezamenlijk visie document voor zowel VG als GGZ en een instrument-document voor professionals en ouders
Uitvoering	Binnen de VG is de eerste aanbieder gevonden om een pilot te draaien om de bruikbaarheid van MKVL te toetsen bij de VG achterban en tot eventuele doorontwikkeling van het instrument voor de VG achterban te komen. Binnen de GGZ zijn de eerste gesprekken met aanbieders om tot deelname aan de pilot te komen geweest en staan gepland voor februari 2018. De pilots zijn cruciaal om tot verdere stappen te komen in deze activiteit.
Behaalde resultaten	Vanwege veel lopende projecten binnen de VG rondom de toetsing van kwaliteit van zorg zijn veel aanbieders huiverig om deel te nemen aan pilots. Het kost hierdoor veel tijd om aanbieders te vinden binnen de sector. Ook binnen de GGZ blijkt het weerbarstig om aanbieders te vinden vanwege al bestaande methodes om kwaliteit e.d. te toetsen in de sector. De planning loopt o.a. hierom wat achter. Na uitvoering van de pilots worden, zoals gepland in 2018 de vervolresultaten verwacht.

5 3-II. Arbeid en dagbesteding

5.1 Doelen arbeid en dagbesteding op hoofdlijnen

In het programma 'Arbeid en dagbesteding' werken we aan de bevordering van maatschappelijke participatie en kwaliteit van leven voor mensen met een beperking. Het versterken van de eigen regie speelt hierbij een belangrijke rol. De activiteiten hiervoor zijn geclusterd in 5 lijnen:

- A. Uitwerken en beschrijven van kennis en ervaringen over werk en dagbesteding in termen van het concept Positieve gezondheid.
- B. Verzamelen van lokale informatie en ervaring over de invoering van de Participatiewet middels de monitor en meldactie
- C. Ondersteunen, verbinden en versterken van lokale belangenbehartiging met betrekking tot werk en dagbesteding.
- D. Ontwikkelen en verspreiden van kennis en stimuleren van innovatie.
- E. Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding arbeidsparticipatie.

5.2 Activiteiten 2017

De activiteiten binnen lijn 3 Arbeid en dagbesteding zijn goed op gang en er zijn keuzes gemaakt om enkele activiteiten een andere invulling te geven.

In 2017 is de training, zoals beschreven bij C1, van start gegaan en door het hele land gegeven. Er is een meldactie opgezet, uitgezet en de resultaten zijn verwerkt en klaar voor publicatie. Aanvullend op de meldactie is een verdiepend onderzoek gedaan naar de financiële prikkels bij de overgang van uitkering naar werk. Dit was een extra activiteit (B3) die mogelijk werd doordat op de monitor (B1) minder inzet nodig was. In 2017 is er net als vorig jaar twee keer een Participatiedag gehouden. Het aantal deelnemers blijft ongeveer gelijk ten opzichte van vorig jaar. Er wordt positief gereageerd op de presentaties en de dag als geheel. Aandachtspunt en wens is om het publiek te verjongen. Het thema Positieve gezondheid is verder uitgediept en wordt door het bezoeken en beschrijven van proeftuinen stevig ontwikkeld in een actieve samenwerking met de achterban. Dit leidt tot een tastbaar resultaat (magazine) in 2018.

Het team vanuit de drie organisaties werkt fijn en effectief samen. Zeker met de wetenschap dat er dit jaar regelmatig wisselingen waren in de ondersteuning (communicatie en secretariaat).

A. Positieve gezondheid

Activiteit A3	Inventarisatie Proeftuinen/Pilots aansluitend op Positieve gezondheid
Doel en belang	In de brainstormsessie over Positieve Gezondheid is met vertegenwoordigers van de achterban gesproken over de relatie van dit thema met arbeidsparticipatie. Hierop volgend wordt geïnventariseerd of er pilots zijn of ontwikkeld kunnen worden die aansluiten bij de ervaringen van de ervaringsdeskundigen. Hierdoor wordt de theorie gekoppeld aan de praktijk en ontstaat een overzicht van bestaande of te ontwikkelen initiatieven.
Geplande resultaten	a: Een overzicht van bestaande pilots via het platform. b: Mogelijk het ontwikkelen van een pilot ter versterking van de relatie tussen positieve gezondheid en arbeidsparticipatie

Uitvoering	<p>In 2017 zijn we op basis van criteria en voorwaarden uit 2016 verder gegaan met het opstellen van een leidraad en een vragenformulier. Er is hard geworven voor de werkgroep, deze bestond in 2016 uit 3 personen en is in 2017 uitgebreid naar 5 personen.</p> <p>Deze 5 leden zijn op bezoek gegaan bij verschillende proeftuinen en hebben deze beschreven, eind van het jaar lagen er 10 beschrijvingen en zijn er nog zeker 6 in de maak. Er is overleg met communicatie over de wijze van bekendheid geven van de verschillende proeftuinen. Besloten is om dit te doen middels de uitgave van een magazine dat de titel krijgt "Meer wegen naar werk". Een aantal van de beschrijvingen zullen bij wijze van artikel verschijnen in het blad. Een aantal andere beschrijvingen zullen op de websites van Ieder(in), MIND en Patiëntenfederatie verschijnen en als teaser dienen om de interesse voor het blad te bevorderen. In 2017 is middels het opvragen van 3 offertes bij verschillende uitgeverij, is er gekozen voor een uitgever Stichting MEO. Daarnaast zijn we in overleg met een ervaringsdeskundige redacteur om samen met de communicatie afdeling van Ieder(in) de redactie voor het blad te voeren.</p>
Betrekken achterban	De werkgroep is actief in het inventariseren van pilots. De werkgroep wordt geïnformeerd, net als uitwisseling op de Participatiedagen (C3) en via een internetsite (C3).
Behaalde resultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Criteria en randvoorwaarden zijn geformuleerd voor de proeftuinen op het gebied van participatie/werk binnen de kaders van positieve gezondheid. - 10 proeftuinen bezocht door de leden van de werkgroep en beschreven op basis van de randvoorwaarden. - De keuze voor de uitgave van een magazine in najaar 2018, zowel in druk als een digitale publicatie voor een deel van de beschrijvingen. - Voor de andere beschrijvingen is gekozen publicatie op de websites van Ieder(in), Patiëntenfederatie en MIND. - Op basis van 3 offertes is een uitgever van het magazine gekozen. - Een eindredacteur is vanuit de communicatie afdeling van Ieder(in) betrokken. Er worden gesprekken gevoerd met een tweede ervaringsdeskundige redacteur.
Nog niet gerealiseerd	<ul style="list-style-type: none"> - Nog een aantal proeftuinen bezoeken, zodat er een mooie waaier komt van voorbeelden vanuit verschillende doelgroepen en in verschillende situatie (van werk zoeken/vinden tot behoud van werk) - Het aantrekken van een ervaringsdeskundige redacteur (verwacht januari 2018) - Publicatie van de beschrijvingen in een magazine en op de website (verwacht najaar 2018)

B. Monitor/onderzoek

Activiteit B1	Verbreden Monitor Cliëntenperspectief
Doel en belang	De monitor Cliëntenperspectief biedt een overzicht en inzicht in hoe de plaatselijke cliëntenraden de kwaliteit van het proces en hun inspraak op de verordeningen aangaande de Participatiewet in hun gemeente hebben ervaren. Daarmee geeft de monitor lokale belangenbehartigers inzicht in het ervaren proces binnen hun gemeente. Gemeenten kunnen met elkaar vergeleken worden op: hoe de plaatselijke cliëntenraad de inspraak ervaren heeft. De informatie is landelijk te bundelen en inzichtelijk voor de koepelorganisaties. De monitor creëert daarmee ook een landelijk beeld hoe het met de ervaren inspraak van cliëntenraden in het decentralisatieproces is gesteld.
Geplande resultaten	<p>a: Trainingen voor het opleiden van 70 monitorbeheerders voor 35 arbeidsmarktregio's</p> <p>b: het realiseren van monitor met verordeningen Participatiewet en beoordeling van het proces over 50% van de gemeenten in 2016.</p> <p>c: Verkenning en plan van aanpak voor uitbreiding van de monitor voor de domeinen wonen en onderwijs en aansluiting bij de kennisbank (lijn1).</p>
Uitvoering	De activiteit monitor is halverwege 2017 stil komen te liggen, doordat er te weinig animo voor bleek te zijn, zowel aan de voorkant (publiek) als achterkant

	(onderhoud samen met en door achterban). Hierover is een tussentijds verzoek geschreven om de gelden van deze activiteit anders in te zetten. Voor een uitgebreide toelichting kan het tussentijdsverzoek geraadpleegd worden.
Betrekken achterban	Werkgroep
Behaalde resultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Er is een standaardformulier om reactie te geven op de verordeningen. - De website heeft een meer gericht adres gekregen. - Er is verkend met de werkgroep en afdeling communicatie wat het nut en noodzaak is van de monitor. Er is besloten de kennis van de monitor mee te nemen in de ontwikkeling van het platform, dat Ieder(in) ontwikkelt er ondersteuning van belangenbehartigers, maar de monitor zelf verder niet actief uit te bouwen. Hierover is een notitie geschreven over wijzigingen in het projectplan. Ik verwijs voor verdere toelichting naar dit stuk.
Nog niet gerealiseerd	De trainingen. De vulling van de monitor naar 50%

Activiteit B2	Meldactie
Doel en belang	Een meldactie geeft inzicht in de ontwikkeling van de beleving van de achterban bij arbeidsparticipatie en de eigen regie hierin. Het geeft inzicht in waar we staan met arbeidsparticipatie voor mensen met een beperking.
Geplande resultaten	a: Vragenlijst b: Rapportage
Uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> - Opzetten van een vragenlijst met de vragenlijst van Hobbels bij werk uit PGWS 2013-2015 als uitgangspunt. - Uitzetten vragenlijst voor een periode van 6 weken. - Resultaten verwerken in een rapportage. - Resultaten worden gebruikt voor landelijke lobby door koepelorganisaties ten behoeve van mensen met een beperking, chronische ziekte of psychische aandoening.
Betrekken achterban	De achterban wordt betrokken door de mogelijkheid om de vragenlijst na te lopen, aan te vullen en in te vullen. Interessante uitkomsten worden gedeeld via verschillende communicatiekanalen.
Behaalde resultaten	De vragenlijst is in 2017 gemaakt, uitgezet en verwerkt in een rapportage. De vragenlijst ging in op knelpunten en kansen die mensen met een aandoening of beperking ervaren bij het zoeken en behouden van werk. In totaal werd de vragenlijst door 3397 achterbanleden ingevuld. Er zijn 150 exemplaren gedrukt van de rapportage. De digitale versie wordt met een bericht gecommuniceerd via de kanalen van de koepels in januari 2018. https://iederin.nl/nieuws/18183/zo-werkt-het--werken-met-een-arbeidsbeperking/

Activiteit B3 (nieuw toegevoegd)	Verdiepend onderzoek financiële prikkels bij participeren in werk
Doel en belang	In de werkgroepbijeenkomsten en trainingen kwamen signalen binnen dat jongeren financiële belemmeringen ervaren bij de stap naar betaald werk. Met verdiepend onderzoek wordt in beeld gebracht of en hoeveel jongeren er financieel op vooruitgaan als zij meer gaan participeren in werk. Daarbij is ook gekeken naar effecten op de huurtoeslag en de zorgtoeslag.
Geplande resultaten	Inzicht in financiële prikkels bij overgangen naar meer participeren in betaalde arbeid. Een factsheet over deze prikkels.

Uitvoering	Het onderzoek is uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek. Dit is gebeurd in combinatie met een onderzoeksvraag vanuit PGWS wonen, waarbij de financiële prikkels bij overgangen in de wooncarrière zijn geïnventariseerd. De belangrijkste uitkomsten van het rapport zijn verwerkt in een factsheet. Deze geeft met afbeeldingen weer wat de financiële consequenties zijn van de overgang van werk bij verschillende uitgangssituaties (alleenwonend, samenwonen, Wajong, bijstand).
Betrekken achterban en cliënten	De werkgroep arbeid heeft meegedacht over het onderzoeksthema.
Behaalde resultaten	Een rapport "Financiële drempels op weg naar meer participatie". Een factsheet "Financiële drempels op weg naar meer participatie"

C. Ondersteuning lokale belangenbehartiging

Activiteit C1	Actualiseren, uitbreiden en uitvoeren Training
Doel en belang	De training die is ontwikkeld in PGWS 2013-2015 is onderhevig aan verandering. Dit komt door de wijzigingen die nog worden uitgevoerd op de Participatiewet en de ontwikkelingen omtrent de uitvoering (denk aan baanafspraken, sociale werkplaats en mogelijke invoering Quotum). De ervaringsdeskundige achterban blijven informeren over de actuele stand van zaken is essentieel voor het versterken van de belangenbehartiging en de mogelijkheid om te komen tot eigen regie. Aangaande de kennis van eigen regie zal specifiek aandacht worden besteed. Het betreft onder meer het aanleren van regievaardigheden, mensen helpen te kantelen en mondiger te worden. Denk hierbij naast inzet van ervaringsdeskundigheid en onafhankelijke cliëntenondersteuning. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheid tot uitbreiding naar de andere domeinen. Hiermee ontstaat een netwerk van sterke ervaringsdeskundige belangenbehartigers die op breed terrein inzetbaar zijn.
Geplande resultaten	a: Bijeenkomsten met ervaringsdeskundigen over de inhoud van de training. b: Plan van aanpak voor herzien van de training, inclusief opzet organisatie. c: Materiaal en handleiding voor training. d: Uitvoering training (10x 3 dagdelen per jaar)
Uitvoering	De training is in 2017 door heel Nederland gehouden. In het voorjaar in Alkmaar, Middelburg en Apeldoorn. In het najaar in Assen, Utrecht, Weert en Rotterdam. Er is een trainster ingehuurd met ruime kennis op zowel de participatiewet (theorie) als vaardigheden (hoe belangen behartigen). De opkomst was wisselend. Mogelijk speelt hierbij regionale bekendheid een rol. Drie trainingen zijn geannuleerd wegens te weinig aanmeldingen. Er is voor gekozen om de training naar twee dagdelen te brengen en deze met twee of drie weken ertussen te geven. In het eerste deel is een toelichting gegeven op hoe de gemeente en belangenbehartiging werkt. Door middel van een opdracht tussen de twee trainingen zijn mensen gestimuleerd om direct samen te werken lokaal of regionaal in het opzoeken van knelpunten. Deel twee dat de focus legt op kennis van de Participatiewet. Het projectteam heeft samengewerkt met de werkgroep training om de opzet en het materiaal goed te laten aansluiten op de deelnemers.
Betrekken achterban	De achterban wordt betrokken bij de ontwikkeling van de training en kan de training volgen.
Behaalde resultaten	De training is voorbereid met de werkgroep training met o.a. ervaringsdeskundigen. Het materiaal is herzien en aangepast in samenwerking met de trainster. De training is uitgevoerd in 2017. De deelnemers aan de training zijn als potentiële belangenbehartigers opgenomen in de

	relatiebestanden van Ieder(in). Deze zullen worden gebruikt om mensen te betrekken in de ontwikkeling en het gebruik van het platform voor belangenbehartigers dat ontwikkeld wordt door Ieder(in).
--	---

Activiteit C2	Ontwikkelen en uitzetten e-learning
Doel en belang	De training van C1 wordt omgezet in een e-learning. Hiermee wordt in de behoefte voorzien om de gehele achterban te bereiken. Dit is door afstand of tijdsinvestering niet altijd realiseerbaar binnen de analoge training zoals beschreven in C1.
Geplande resultaten	a: Plan van aanpak voor digitaal aanbieden training b: Digitale training Participatiewet
Uitvoering	Gezien de uitloop op de training is er voor gekozen de e-learning te ontwikkelen in 2018. Er is in de werkgroep training wel in brainstorm-vorm gesproken over welke behoefte er is en welke afwegingen belangrijk zijn.
Betrekken achterban	De achterban wordt betrokken bij de ontwikkeling van de training en kan gebruik maken van het digitale aanbod.
Behaalde resultaten	In 2017 is er een korte voorbereiding geweest in de werkgroep training.
Nog niet gerealiseerd	De e-learning

Activiteit C3	Platform achterban arbeidsparticipatie
Doel en belang	Samenwerking en uitwisseling versterkt de achterban. Door digitaal en fysiek een platform te bieden kan dit worden gefaciliteerd en ondersteund vanuit PG werk samen.
Geplande resultaten	a: Een actief platform voor kennisdeling op het gebied van arbeidsparticipatie voor mensen met een beperking. b: Een digitaal platform met actuele en verdiepende informatie over arbeidsparticipatie en gezondheidsbeleving.
Uitvoering	<ul style="list-style-type: none"> - Er worden participatiedagen georganiseerd, waar de getrainde ervaringsdeskundigen van de koepels en leden van wwb-raden, wsw-raden, participatieraden en uwv-raden bij elkaar kunnen komen voor uitwisseling van kennis en inspirerende bijdrages, onder meer over het vergroten en behouden van eigen regie. - Het effectief positioneren en invullen van een digitaal platform wordt onderzocht en beschreven in een plan van aanpak. Hierbij wordt gekeken naar de reeds bestaande digitale resultaten van PGWS 2013-2015. - Het digitale platform moet een duidelijke verzamelplek van informatie en effectieve uitwisseling worden. - Waar mogelijk inzetten op deelname van cliënten/ervaringsdeskundigen aan gemeentelijke raden. - Er zijn veel lokale en landelijke initiatieven die gericht zijn op empowerment en het aan het werk helpen en houden van mensen met een arbeidsbeperking. We willen een van de participatiedagen ook gebruiken om door middel van een markt deze initiatieven onder de aandacht te brengen van de lidorganisaties en hen stimuleren om zelf ook aan de slag te gaan. Bij succes zal de markt worden herhaald.
Betrekken achterban en cliënten	Het platform wordt betekenisvol door aanwezigheid en interactie met de achterban.
Behaalde resultaten	Er zijn twee Participatiedagen georganiseerd. Op 5 juli en 4 november 2017 in Utrecht. Er zijn op beide dagen rond de 50 deelnemers geweest. De programma's bestonden uit presentatie en workshops en zijn goed ontvangen. We hebben op 5 juli geopend met een spreker vanuit psychische ervaringsdeskundigheid en in november met iemand vanuit een vg ervaringsdeskundigheid. Dit bleek een goede invalshoek die de toon van de dag zet. In november is er een dagvoorzitter met een fysieke beperking ingezet. De mensen zijn gekozen op hun kunde en kennis, maar laten door hun ervaring

	<p>en/of zichtbare beperking zien dat de dag bedoelt is voor, door, met en van mensen met een beperking.</p> <p>5 juli was het thema 'Samenleven in de buurt' en deze werd nog georganiseerd in samenwerking met PGWS wonen en onderwijs. Workshops werden vanuit deze 3 thema's aangeboden. Na deze dag bleek, dat er onvoldoende draagvlak was om de samenwerking voort te zetten. Mensen met een interesse in wonen en onderwijs gaan liever naar regionale bijeenkomsten dan naar een landelijk georganiseerde dag.</p> <p>Op 4 november was het thema 'Meer wegen naar werk' en had in de workshops goede voorbeelden vanuit verschillende initiatieven om mensen te ondersteunen bij het vinden of houden van werk.</p> <p>Er wordt gecommuniceerd via de communicatiekanalen van de koepels, in plaats van via een aparte website. Daarnaast is de ontwikkeling van verschillende platforms van de drie koepels een kans om informatie en kennis te delen en verbindingen te leggen tussen mensen. Dit zal in 2018 worden gestimuleerd.</p>
Nog niet gerealiseerd	Er is voor gekozen om niet uit te breiden met Wonen en Onderwijs, nadat we hiermee met twee dagen (eind 2016 en half 2017) hebben proefgedraaid.

D. Ontwikkeling en innovatie

Activiteit D1	Ervaringsdeskundigheid achterban delen in cliëntenraden Participatiewet
Doel en belang	<p>Verbinding leggen tussen (regionale afdelingen van) lidorganisaties en lokale cliëntenraden.</p> <p>Partijen bijeen brengen om cliëntenraden te voeden met ervaringen en aanbevelingen van patiënten uit hun gemeente. Om via de cliëntenraden invloed uit te oefenen op de lokale regelgeving. Teneinde deze regelgeving zoveel als mogelijk af te stemmen op de behoeftes van mensen met een chronische ziekte, psychische aandoening of beperking.</p>
Geplande resultaten	<ul style="list-style-type: none"> - Digitale omgeving met afgeschermd database met emailadressen / telefoonnummers van (regionale afdelingen van) patiëntenorganisaties en lokale cliëntenraden (bijvoorbeeld via een automatisch formulier voor contact). - Handreiking voor Patiëntenorganisatie: hoe organiseer ik een themabijeenkomst met lokale cliëntenraad als gastspreker? - Handreiking voor Cliëntenraad: hoe kom ik aan ervaringen van patiënten in mijn gemeente? - Aftrapbijeenkomsten ter illustratie en verduidelijking.
Betrokkenheid van cliënten	Achterban bij het ontwikkelen en lokale belangenbehartigers.
Uitvoering	<p>Patiëntenorganisaties organiseren themabijeenkomsten, bv. themacafé's waar zij cliëntenraden als gastspreker uitnodigen. Cliëntenraden vertellen patiënten over mogelijkheden in hun gemeente en hoe zij als cliëntenraad invloed uitoefenen op het lokale beleid.</p> <p>Daarna discussie over ervaringen van patiënten en wensen ter verbeteringen van het lokale beleid. Cliëntenraad neemt deze input mee in hun lobby bij de gemeente.</p> <ul style="list-style-type: none"> - organiseren aftrapbijeenkomsten (idee uitleggen) - handreiking schrijven voor Patiëntenorganisaties over het organiseren van boeiende bijeenkomsten met cliëntenraden als gastspreker - handreiking schrijven voor Cliëntenraden hoe zij als gastspreker bij themabijeenkomsten van Patiëntenorganisaties ervaringen van patiënten kunnen verzamelen. - monitor uitbreiden met mogelijkheid om contact te leggen tussen (afdelingen van) Patiëntenorganisaties en lokale cliëntenraden.
Behaalde resultaten	In januari en februari is er een vragenlijst ontwikkeld om bij lidorganisaties te peilen welke behoefte er leeft als het gaat om ondersteuning bij het organiseren van bijeenkomsten over arbeid. En welke ervaringen onze lidorganisaties hier al mee hebben. De vragenlijst is in maart 2017 via nieuwsbrieven en via de websites van de koepelorganisaties verspreid. Dit leverde slechts 2 reacties op en dat was onvoldoende input om een opzet te maken voor de themabijeenkomsten.

	<p>Na de uitkomsten van de vragenlijst, is besloten om de activiteit 'themabijeenkomsten' op te schorten naar na de zomer. Dit in verband met de trainingen en meldactie die op dat moment veel tijd en aandacht kostten.</p> <p>In het najaar van 2017 is een nieuw plan van aanpak bedacht voor het organiseren van de themabijeenkomsten. Er zijn aan de hand van de uitkomsten van de meldactie een aantal thema's gekozen waarover de themabijeenkomsten zullen gaan. Er is een start gemaakt met het maken van de handleidingen voor de themabijeenkomsten.</p>
Nog niet gerealiseerd	<p>In 2018 worden de gekozen thema's (eerst 3, mogelijk oplopend tot 5) uitgewerkt tot handleidingen voor themabijeenkomsten. Dit materiaal zal bestaan uit inhoudelijke input voor de bijeenkomsten en een stappenplan voor het organiseren van de themabijeenkomsten. Het materiaal zal worden ontwikkeld in samenwerking met lidorganisaties van de koepels. De betrokken lidorganisaties zullen ook een pilotbijeenkomst organiseren aan de hand van het materiaal, zodat duidelijk wordt of de handleidingen geschikt zijn. Na de pilots worden de handleidingen waar nodig bijgewerkt/verbeterd. Doel is om dit in juli 2018 gerealiseerd te hebben.</p> <p>Na de pilots worden de handleidingen definitief gemaakt en gepubliceerd. De handleidingen kunnen vervolgens door alle lidorganisaties en andere geïnteresseerden gebruikt worden voor het organiseren van bijeenkomsten over arbeid. Doel is om het materiaal in oktober 2018 te publiceren.</p>

E. Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding

Activiteit E1	Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding arbeidsparticipatie
Doel en belang	Een aantal activiteiten die hierboven zijn beschreven zullen kennis en kunde opleveren voor de samenwerkende koepels met betrekking tot landelijke regelgeving en beleid. Dat geldt bijvoorbeeld voor de uitvoering van de Participatiewet. Knelpunten en signalen kunnen ook vanuit het lokale niveau (bijvoorbeeld via de AVI adviseurs, Programmalijn 1 van PGws en de monitor) naar voren komen en een landelijke oplossing vragen. Dit wordt aangekaart bij het betreffende ministerie (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en/of bij landelijke stakeholders (VGN, VNO-NCW, MKB Nederlands, AWWN, De Normaalste Zaak).
Geplande resultaten	Heldere speerpunten voor de beleidsbeïnvloeding. Ondersteunend materiaal (onderbouwing, casuïstiek) als input voor het aankaarten en oplossen van knelpunten aangaande arbeidsparticipatie.
Uitvoering	Bij de landelijke beleidsbeïnvloeding werken we -waar mogelijk- samen met andere cliënten/consumentenorganisaties. We leggen en versterken contacten bij de ministeries en met andere stakeholders.
Betrekken achterban	De werkgroep arbeidsparticipatie is betrokken bij de prioritering van thema's voor landelijke beleidsbeïnvloeding. Lokale organisaties worden (onder andere via AVI) uitgenodigd om (landelijke) knelpunten aan te melden.
Behaalde resultaten	De kennis vanuit PGWS is gebruikt in de ontwikkeling van het Werkplan 2018 van Ieder(in). Zodoende is er een verbinding gelegd tussen het lokale en landelijke speelveld. Daarnaast wordt kennis en netwerk uit het programma ingezet binnen de organisaties. Dit komt samenwerking en een sterk lokaal en regionaal netwerk ten goede.

6 3-III Goed wonen voor iedereen

6.1 Doelen 'Goed wonen voor iedereen' op hoofdlijnen

Het programma 'Goed wonen voor iedereen' streeft naar versterking van de kwaliteit van wonen voor mensen met een beperking. Dat doen we door te werken aan goede voorwaarden voor zelfstandig (of zo zelfstandig mogelijk) wonen, zodat mensen kunnen kiezen waar/hoe/met wie ze wonen, kunnen beschikken over bruikbare en toegankelijke woningen en woonvormen en zich thuis kunnen voelen in hun woning en buurt.

In het programma 'Goed wonen voor iedereen' werken we aan het versterken van de kwaliteit van wonen van mensen met een beperking. De activiteiten hiervoor zijn geclusterd in 5 lijnen:

- A. Uitwerken en beschrijven van kennis en ervaringen over Goed Wonen in termen van het concept Positieve gezondheid.
- B. Verzamelen van (aanvullende) cliëntervaringen over wonen middels onderzoek/monitoring.
- C. Ondersteunen en versterken van lokale belangenbehartiging met betrekking tot wonen.
- D. Ontwikkelen en verspreiden van kennis en stimuleren van innovatie
- E. Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding

6.2 Activiteiten 2017

In 2017 zijn activiteiten uitgevoerd op de onderdelen B, C, D en E. De meeste aandacht ging daarbij uit naar de ondersteuning van de lokale belangenbehartiging rond wonen (C). Onderdeel A komt in 2018 weer aan bod bij de terugkoppeling over positieve gezondheid.

Omdat er geen vraag was naar de snelst wonen (C1) was er ruimte om een extra onderzoeksactiviteit (B2) uit te voeren. Dit extra onderzoek richtte zich op de financiële drempels bij het vormgeven van de wooncarrière.

De werkgroep Wonen met ervaringsdeskundigen is in 2017 drie keer bijeengewees. Daarbij is input gegeven voor de lopende activiteiten. En de werkgroep heeft ter inspiratie een excursie gemaakt naar de modelwoningen (voor dementie, COPD, mensen met mobiliteitsbeperking) van OTIB in Woerden.

B Monitor/onderzoek

Voor 2017 stond geen onderzoek of monitor gepland. De uitkomsten van de meldactie waren echter wel aanleiding voor nader onderzoek. Vooral onder jongeren vonden we hoge percentages van jongeren die aangaven dat zelfstandig wonen nauwelijks mogelijk was door te weinig inkomen en te weinig betaalbare geschikte woningen. We wilden beter in beeld krijgen hoe de inkomenspositie van jongeren met een beperking er precies uitziet. En we wilden inzichtelijk maken of er financiële prikkels zijn die zelfstandig wonen in de weg staan. Er is daarom een extra activiteit toegevoegd: een verdiepend onderzoek als vervolg op de uitkomsten van de meldactie.

Activiteit B2 (nieuw toegevoegd)	Verdiepend onderzoek financiële prikkels bij wonen
Doel en belang	Een uitkomst van de meldactie uit 2016 was dat vooral jongeren aangaven dat zelfstandig wonen voor hen (financieel) niet of nauwelijks mogelijk was. Met verdiepend onderzoek wordt in beeld gebracht hoe de inkomenspositie van deze jongeren met een beperking er uit ziet en of er (en zo ja: welke) financiële prikkels zijn die een wooncarrière (zelfstandig gaan wonen, gaan samenwonen) in de weg staan.
Geplande resultaten	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in financiële prikkels bij overgangen naar zelfstandig wonen en samenwonen. • Een factsheet over deze prikkels.
Uitvoering	Het onderzoek is uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek. Dit is gebeurd in combinatie met een onderzoeksvraag vanuit PGWS arbeid, waarbij de financiële prikkels bij overgangen van uitkering naar werk zijn geïnventariseerd. De uitkomsten over wonen laten zien:

	<ul style="list-style-type: none"> • Dat jongeren met een beperking, die een bijstandsuitkering hebben (en in de Participatiewet niet aan het werk komen) eigenlijk niet kunnen gaan samenwonen. • En dat er een 'armoedeval' is wanneer het inkomen iets stijgt (bijvoorbeeld bij samenwonen of gaan werken) omdat de huurtoeslag ineens vervalt. <p>De belangrijkste uitkomsten van het rapport zijn verwerkt in een factsheet. Deze geeft met afbeeldingen weer wat de financiële consequenties zijn van samenwonen bij verschillende uitgangssituaties (werkend, Wajong, bijstand).</p>
Betrekken achterban en cliënten	De werkgroep wonen had in een eerder stadium al geadviseerd om extra aandacht te besteden aan de doelgroep jeugd. Met dit onderzoek is daaraan gevolg gegeven.
Behaalde resultaten	<ul style="list-style-type: none"> • Een rapport "Financiële drempels op weg naar meer participatie". • Een factsheet "Financiële drempels op weg naar meer participatie"

C. Ondersteuning lokale belangenbehartiging

Activiteit C1	Implementatie sneltest Wonen
Doel en belang	De sneltest Wonen, ontwikkeld in PGWS 1, biedt de mogelijkheid om op lokaal niveau knelpunten in de kwaliteit van wonen voor mensen met een beperking/aandoening in kaart te brengen. Het instrument is beschikbaar via www.goedwonenvooriedereen.nl en staat ter beschikking aan lokale belangenbehartigers om lokale knelpunten te inventariseren.
Geplande resultaten	In de periode 2016 - 2018 wordt de sneltest Wonen -verspreid door het land- op minimaal 50 plaatsen (gemeenten, kernen, regio's) toegepast. Lokale belangenbehartigers in deze plaatsen beschikken over een rapportage over de sterke en zwakke kanten in de lokale woonkwaliteit.
Uitvoering	In de presentaties bij de regionale informatiebijeenkomsten is de sneltest toegelicht aan de belangenbehartigers van lokale adviesraden, huurdersorganisaties, woonadviescommissies. Ook was er een flyer beschikbaar met informatie over de toepassing van de sneltest. Op deze wijze en via de nieuwsbrieven is de sneltest onder de aandacht gebracht bij de beoogde doelgroepen. Toch heeft dit niet tot aanvragen geleid voor de toepassing van de sneltest in gemeenten.
Betrekken achterban en cliënten	De achterban is via diverse kanalen (via de website, de nieuwsbrief, informatiebijeenkomsten) geïnformeerd over de sneltest en uitgenodigd om de sneltest uit te voeren in de eigen gemeente.
Behaalde resultaten	De PR over de sneltest heeft in 2017, net als in 2016, niet geleid tot aanvragen voor toepassing op gemeentelijk niveau. Te groot tijdsbeslag voor belangenbehartigers speelde een rol (hoorden we van enkelen) en wellicht ook de hoeveelheid thema's waar de adviesraden en gehandicaptenplatforms mee te maken hebben. Landelijk is de vragenlijst van de sneltest 495 maal ingevuld, waarvan 27 maal in 2017.
Nog niet gerealiseerd	Ook dit jaar is het -ondanks de inzet van diverse communicatiekanalen- niet gelukt om meer lokale belangenorganisaties te werven die de sneltest in hun gemeente willen toepassen. Vorig jaar vonden we het nog te vroeg om te concluderen dat er geen behoefte bestaat aan het instrument. Maar nu na de inzet van directe communicatie er nog geen vraag naar dit instrument is, is de conclusie dat we niet meer investeren in het instrument. We zullen in 2018 wel verkennen of het instrument 'Mijn Kwaliteit Van Leven' voldoende data over wonen bevat en ingezet kan worden voor lokale belangenbehartiging over wonen.

Activiteit C2	Ontwikkelen en uitvoeren training
----------------------	--

Doel en belang	Het versterken van de maatschappelijke participatie door het verbeteren van de woonkwaliteit moet vooral op lokaal niveau gestalte krijgen. Daarbij is maatwerk nodig, aansluiting op de lokale praktijk is belangrijk. Voor dit onderdeel is daarom nauwe samenwerking met AVI adviseurs een vereiste.
Geplande resultaten	In 2017 en 2018* worden uitwisselbijeekomsten georganiseerd met de AVI adviseurs: De uitwisselbijeekomsten hebben op deelthema's praktijkinformatie (knelpunten, goede voorbeelden) verschaft en vormen aanleiding voor minimaal 3 ondersteunende producten (handreikingen, aanvullingen op goedwonenvooriederin.nl, themabijeekomsten) * noot: omdat AVI na 2017 stopt, zullen we in 2018 geen uitwisselbijeekomst meer organiseren.
Uitvoering	In overleg met de projectleider van AVI is op de AVI studiedag op 5 september 2017 een onderdeel ingepland over wonen. Daarin is met de AVI adviseurs teruggeblkt op de themabijeekomsten. En er is verkend wat de informatiebehoefte onder de lokale belangenbehartigers is. Geconcludeerd is dat de handreiking lokale belangenbehartiging goed voldoet. Als mogelijk thema voor een informatieblad wordt genoemd: dementie en wonen en de gemeentelijke woonvisie. Ook zijn er contacten gelegd voor themabijeekomsten in 2018. Op verzoek van AVI is een blog geschreven voor de nieuwsbrief: "Woningnood mensen met een beperking verhelpen: Het kan nu!"
Betrekken achterban en cliënten	De uitkomsten van de evaluatie zijn gedeeld met de werkgroep wonen.
Behaalde resultaten	Een evaluatiebijeekomst met uitwisseling over wonen voor AVI adviseurs Input voor vervolgbijeekomsten in de regio en voor handreikingen/informatiebladen. Een blog over belangenbehartiging wonen in de AVI nieuwsbrief

Activiteit C4	Informatiebijeekomsten
Doel en belang	Het thema wonen bestaat uit veel deelthema's, waarvoor specifieke kennis nodig is. In thema bijeenkomsten wordt deze kennis op een interactieve wijze gedeeld.
Geplande resultaten	<ul style="list-style-type: none"> In 2017 en 2018 worden jaarlijks worden minimaal 6 thema bijeenkomsten georganiseerd.
Uitvoering	<p>Voor de informatiebijeekomsten hebben we in 2017 gekozen voor bijeenkomsten in de regio's. Doelstellingen in de bijeenkomst waren:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kennismaking en versterken van de samenwerking tussen lokale en regionale belangenbehartigers. Delen van informatie over knelpunten in het wonen voor mensen met een beperking en mogelijkheden voor beleidsbeïnvloeding. <p>In de voorbereiding en organisatie van de bijeenkomsten hebben we samengewerkt met AVI adviseurs en met regioconsulenten van de Woonbond. Ook VACPunt Wonen was bij een aantal bijeenkomsten betrokken. Omdat in Zuid Holland in 2016 al een bijeenkomst wonen voor belangenbehartigers had plaatsgevonden, kreeg de bijeenkomst hier een andere invulling: In de vorm van een carroussel werden inspirerende initiatieven voor goed wonen en integratie in de buurt gepresenteerd.</p> <p>Per bijeenkomst waren er 40 tot 50 deelnemers. Uit de evaluaties bleek dat de bijeenkomsten een hoge waardering kregen. Bij de bijeenkomsten was er veel interesse voor de schriftelijke informatie over wonen. Dat betekende dat een aantal brochures/rapporten opnieuw gedrukt moesten worden en daarbij zijn meteen enkele aanpassingen verwerkt.</p>

Betrekken achterban en cliënten	De werkgroep Wonen heeft meegedacht over de invulling van de informatiebijeenkomsten.
Behaalde resultaten	7 succesvolle bijeenkomsten Goed wonen voor iedereen, over lokale belangenbehartiging wonen, in het land (volgens plan 6 in 2017 + 1 verschoven uit 2016).

D. Ontwikkeling en innovatie

Activiteit D1	Verspreiden van goede voorbeelden
Doel en belang	In den lande zijn allerlei initiatieven die de kwaliteit van wonen van mensen met een beperking verbeteren en ertoe leiden dat mensen zich gelukkiger en gezonder voelen (bijdragen aan positieve gezondheid). Deze initiatieven verdienen bekendheid, zodat zij anderen kunnen inspireren om aan de slag te gaan. In PGWS 1 is een start gemaakt met het verzamelen en ontsluiten van goede voorbeelden. Dit willen we in dit programma voortzetten.
Geplande resultaten	Minimaal maandelijks wordt een goed voorbeeld toegevoegd aan de website. De goede voorbeelden zijn redelijk verdeeld over de 3 dimensies van kwaliteit van wonen. De website wordt door 5 of meer verschillende organisaties gebruikt als vindplaats voor goede voorbeelden rondom wonen.
Uitvoering	In 2017 hebben we 2 categorieën toegevoegd, waarin we goede voorbeelden hebben verzameld. Dit waren: brandveiligheid en prestatie-afspraken wonen en zorg. Over deze thema's zijn 9 goede voorbeelden beschreven. Verder zijn alle bestaande voorbeelden gecheckt, m.n. of de links naar alle websites nog werkten. Daarbij zijn teksten aangepast en links vervangen door PDF's. En er zijn 3 nieuwe goede voorbeelden toegevoegd onder domotica en onder toegankelijkheid. De website goedwonenvooriedereen.nl is onder de aandacht gebracht op de themabijeenkomsten: in de presentatie, maar ook via de brochures en promotiemateriaal (sleutelhanger met huisje).
Betrekken achterban en cliënten	De werkgroep heeft meegedacht over thema's (categorieën) voor goede voorbeelden.
Behaalde resultaten	Er zijn 12 goede voorbeelden toegevoegd op http://goedwonenvooriedereen.nl/goede-voorbeelden

E. Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding

Activiteit E1	Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding wonen
Doel en belang	Een aantal actiepunten uit het actieplan Wonen hebben (vooral) te maken met landelijke regelgeving en beleid. Dat geldt o.a. voor betaalbaarheid van huisvesting, toegankelijkheid in het algemeen en toegankelijkheid specifiek van tuinen/balkons en brandveiligheid. Daarnaast is het belangrijk dat knelpunten en signalen die vanuit het lokale niveau (bijvoorbeeld via de AVI adviseurs) naar voren komen en die een landelijke oplossing vergen, aangekaart worden bij het betreffende ministerie (Wonen en Rijksdienst, Infrastructuur en Milieu) en bij landelijke stakeholders (Aedes, veiligheidsdiensten etc.).
Geplande resultaten	- Concrete voortgang op 3 speerpunten (in 3 jaar, de periode 2016-2018). Dit zijn actiepunten in het actieplan Wonen of punten die in de loop van het programma b.v. vanuit het lokale niveau als knelpunt naar voren komen. - Ondersteunend materiaal (onderbouwing, casuïstiek) als input voor landelijke beleidsbeïnvloeding.
Uitvoering	De onderzoeken van PGWS en het aanpaste 10-actiepuntenplan bieden veel data en verbeterpunten met betrekking tot de woonsituatie van mensen met een

	<p>bepierking of aandoening. Deze kennis hebben we in 2017 op een aantal plaatsen ingebracht:</p> <p>Voorbereiding symposium Carante groep: We hebben meegewerkt aan een aantal voorbereidingsessies van het congres : 'On(t)roerend Goed' van de Carante groep. Initiatief hiervoor lag bij de manager vastgoed van dit samenwerkingsverband van een aantal grote zorginstellingen voor mensen met een beperking en ouderen. Zijn wens was om het rapport 'Leven is wonen' als basis te gebruiken voor de invulling van het congres. Resultaat was een interactief congres, waaraan zowel bewoners, vastgoedbeheerders als zorgmedewerkers deelnamen. In het programma was veel aandacht voor zeggenschap in het wonen (1^e actiepunt uit 10puntenplan).</p> <p>Actieplan voor de bouw: In het kader van de implementatie VN verdrag voor mensen met een beperking werkt het ministerie van Binnenlandse Zaken in samenwerking met partijen uit de bouwsector en vertegenwoordigers vanuit de doelgroepen aan een actieplan voor de bouw. Ieder(in) vertegenwoordigt in de werkgroepen de Alliantie voor het VN-Verdrag. In de schriftelijke en mondelinge inbreng is gebruik gemaakt van de data en actiepunten uit PGWS wonen. In een afzonderlijke notitie zijn deze toegelicht met casuïstiek ontleend aan de onderzoeksrapporten. Dit heeft ertoe bijgedragen dat de actiepunten 2 (voldoende geschikte woningen, toegankelijke tuinen/balkons) en 6 (brandveiligheid voor mensen met een beperking) een plaats hebben gekregen in het actieplan. Kennis is ook gedeeld doordat externe publicaties verwijzen naar en citeren uit de onderzoeksrapporten van PGWS wonen. Dit zagen we in 2017 in de volgende publicaties: Het SCP rapport 'Wel thuis', de rapportage van het College voor de Rechten van de Mens 'Rapportage VN-verdrag handicap in Nederland 2017' en het NIVEL onderzoek 'Mijn eigen stekkie: woonbeleving van mensen met een verstandelijke beperking'.</p>
Betrekken achterban en cliënten	Er is afgestemd met de werkgroep wonen en ervaringsdeskundigen waren betrokken bij de besprekingen van het actieplan bouw.
Behaalde resultaten	Kennisdeling en voortgang (agendering en aanpak) bij 3 punten (zeggenschap over wonen, brandveiligheid en geschikte woningen) van het Actieplan wonen.

7 3-IV Onderwijs en Talentontwikkeling

Onderwijs en het kunnen inzetten van je talenten vergroot de kansen om later mee te kunnen doen in de samenleving aanzienlijk, dat geldt voor mensen met en zonder beperkingen. Mensen kunnen zo sturing geven aan hun toekomst, vaardigheden leren die hen uitdagen en plezier geven, werk doen dat hen voldoening geeft. Het levert een belangrijke bijdrage aan het welbevinden van mensen.

Onderwijs en talentontwikkeling vormen een basisvoorwaarde om van betekenis te kunnen zijn op het terrein van arbeid en te participeren in de maatschappij. Vanuit het idee dat het fundament goed moet zijn om te kunnen bouwen, is gekozen om onderwijs en talentontwikkeling als domein toe te voegen aan PGWS 2016-2018

7.1 Doelen voor programma onderwijs en talentontwikkeling op hoofdlijnen

Met het programma 'Onderwijs en talentontwikkeling voor ieder kind' streven we naar betere kansen voor talentontwikkeling en onderwijs voor mensen met een beperking. Dat doen we door te werken aan goede voorwaarden voor onderwijs en talentontwikkeling, zodat kinderen/jongeren (en hun ouders) zelf sturing kunnen geven en kunnen meedoen in de samenleving.

In het programma 'Onderwijs en talentontwikkeling voor ieder kind' werken we aan het versterken van de voorwaarden voor onderwijs en talentontwikkeling van mensen met een beperking. De activiteiten zijn geclusterd in 5 lijnen:

- A. Uitwerken en beschrijven van kennis en ervaringen over onderwijs en talentontwikkeling gerelateerd aan termen van het concept Positieve gezondheid.
- B. Verzamelen van (aanvullende) cliëntervaringen over onderwijs en talentontwikkeling middels onderzoek/monitoring.
- C. Ondersteunen en versterken van lokale belangenbehartiging met betrekking tot onderwijs en talentontwikkeling.
- D. Ontwikkelen en verspreiden van kennis en stimuleren van innovatie.
- E. Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding.

7.2 Activiteiten 2017

In 2017 hebben we hard gewerkt aan het onderzoek School en Vriendschappen waarbij de meedenkgroep actief betrokken is. Daardoor zijn een aantal activiteiten pas later aan het einde van het jaar opgestart. Hierdoor kan de indruk gewekt worden dat er weinig resultaten zijn bereikt in 2017 en de planning voor 2018 onder druk staat.

Toch is er ook verder gewerkt aan de inventarisatie van ouderinitiatieven en jongeren groepen actief in passend onderwijs. Aan het einde van het jaar konden deze gegevens in de digitale sociale kaart worden opgenomen. We zijn de laatste maanden van 2017 het land in gegaan en hebben door middel van netwerkbijeenkomsten mooie verbindingen gelegd tussen ouder- en jongeren groepen en de formele adviesraden bij gemeenten en samenwerkingsverbanden. Er is een start gemaakt met het onderzoek naar de inzet van ervaringsdeskundige ouders in een voorlichtende rol, zodat zij andere ouders de weg kunnen wijzen in het woud aan regelingen. En tot slot hebben we ook een bijdrage geleverd aan de participatiedag.

De meedenkgroep Onderwijs en Talentontwikkeling bestaat uit 7 vertegenwoordigers van de lidorganisaties en is in 2017 twee maal bijeengekomen. Tussen de bijeenkomsten door hebben de leden via de mail geadviseerd over onderzoeksvraagstukken en plannen van aanpak.

Het projectteam heeft halverwege het jaar nog een personele wisseling gehad, maar dat leverde geen belemmering op. De samenwerking in het project team verliep heel voorspoedig en ook de spreiding van kwaliteit en deskundigheid was mooi in evenwicht.

B. Monitor/onderzoek

Activiteit B1	Inventarisatie (goede) voorbeelden empowerment
Doel en belang	Er zijn veel losse initiatieven van ouders en jongeren, maar deze zijn onvoldoende in kaart gebracht. Ook is niet duidelijk of er een verbinding bestaat met lokale belangenbehartiging. Van belang is zicht te krijgen op succesvolle initiatieven, zodat goede voorbeelden gedeeld en verbonden worden met lokale belangenbehartiging (zie activiteit C1) Lokale belangenbehartigers kunnen eenvoudig gevoed worden door de ervaringsdeskundigheid van ouders/jongeren die actief zijn in

	activiteiten/projecten/initiatieven. Ouders/jongeren kunnen zich aansluiten bij lokale belangen behartigers en daarmee de eigen regie versterken.
Geplande resultaten	Overzicht van alle initiatieven/projecten/activiteiten gericht op het versterken van de positie van ouders/jongeren in onderwijs en talentontwikkeling. Plan van Aanpak verbinding onderwijs en lokale belangenbehartigers en de implementatie daarvan.
Betrekken achterban	Achterban is gevraagd gegevens te leveren van hen bekende projecten/initiatieven/activiteiten. Idem bij stakeholders zoals Netwerk Ouderinitiatieven, Ouders & Onderwijs, VOO, ROV, sector organisaties PO-VO, Steunpunt Medezeggenschap Passend Onderwijs etc. Belangenbehartigers zijn bevraagd op wat een passende manier is om de verbinding tussen belangenbehartiging onderwijs op lokaal niveau op te pakken.
Uitvoering	De inventarisatie die in 2016 is gestart, liep ook door in 2017 en zal nog doorlopen in 2018. Het ophalen van contactgegevens bleek een te tijdrovende klus. Het vraagt tijd om door te dringen tot de juiste personen. Vooral bij de Ondersteuningsplanraden verloopt het stroef, omdat dit via de secretariaten loopt van de samenwerkingsverbanden. Ook binnen onze eigen achterban zien we dat de administratie van regionale ondersteuningsstructuren niet actueel zijn. Daarom hebben we de aanpak gewijzigd, zodat we beter toegang kunnen krijgen tot het lokale/regionale netwerk. We zijn een samenwerking aangegaan met de Zorgbelang organisaties, waar veel adviseurs van het project Aandacht voor Iedereen in dienst zijn. Zij hebben nl wel toegang tot deze netwerken. Door in samenwerking met Zorgbelang/AVI netwerkbijeenkomsten te organiseren, kwamen we in contact met formele adviesraden, ouder- en jongerenorganisaties, lokale belangenorganisaties. Tijdens deze bijeenkomsten gaven we ook uitleg over het belang van het opbouwen van een netwerk en vroegen we mensen actief te participeren, ook na afloop van een bijeenkomst. Daar is unaniem positief op geantwoord en mensen hebben toestemming gegeven mee te werken aan het onderling uitwisselen van contactgegevens. Ook zien we dat mensen zelf vervolg bijeenkomsten zijn gaan organiseren over het thema passend onderwijs.
Behaalde resultaten	In 2017 hebben we weer 56 mensen/organisaties aan het netwerk kunnen toevoegen. (zie ook C2) Tevens hebben deze mensen zelf initiatief genomen om vervolg te geven aan het opbouwen van hun netwerk in de eigen regio door een volgende bijeenkomst te organiseren.
Nog niet gerealiseerd	Het genoemde Plan van Aanpak verbinding onderwijs en lokale belangen behartigers en de implementatie daarvan is niet gerealiseerd. De bedoeling van dit Plan van Aanpak was lokale/regionale partijen een handreiking te doen om netwerken op te bouwen (zie ook C2). In plaats van een 'papieren' document hebben we ervoor gekozen om de groepen zelf de praktijk te laten zien hoe je netwerken opbouwt. Na een succesvolle pilot bijeenkomst in Friesland hebben we netwerkbijeenkomsten gepland in het hele land. Werkende weg wordt dan gewerkt aan verbinding ouder- en jongeren organisaties en lokale belangen behartigers, waardoor een Plan van Aanpak overbodig wordt.

Activiteit B2	Sociale netwerken: Speciaal of regulier onderwijs
Doel en belang	In kaart brengen hoe kinderen en hun ouders hun netwerk ervaren wanneer zij naar speciaal onderwijs gaan of naar regulier onderwijs (zowel basisonderwijs als vervolgonderwijs). Helder krijgen wat kinderen en ouders belangrijk vinden om 'erbij' te horen. Onderzoeken welke vormen van onderwijs bijdragen aan het versterken van het sociale netwerk van ouders/kinderen/jongeren, zodat dit bijdraagt aan zelf management.
Geplande resultaten	Rapportage met daarin verwerkt:

	<ul style="list-style-type: none"> - Beeld van factoren die voor ouders/kinderen/jongeren een rol spelen bij het gevoel 'erbij te horen'. - Zicht op welke schooltypen bijdragen aan het versterken van het sociale netwerk van ouders/kinderen/jongeren
Betrekken achterban en cliënten	50 ouders uit onze achterban met kinderen, die verschillende schooltypes bezoeken, worden geïnterviewd. 5 Groepsgesprekken met ouders/kinderen op scholen voor primair, voortgezet, (voortgezet) speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en MBO
Uitvoering	In 2016 hebben we besloten van de 50 interviews af te zien en in plaats daarvan te werken met kwantitatieve vragenlijsten, waarna we verdieping aan zouden brengen door 6 focusgroepgesprekken te houden. Deze input samen vormt de basis voor een rapportage. De onderzoeksvraag is scherper geformuleerd. We hebben onderzocht hoe leerlingen het onderwijs ervaren op verschillende typen scholen en of het volgen van een bepaald type onderwijs effect heeft op hun sociale omgeving. We hebben daarbij specifiek aandacht besteed aan de mogelijke invloed van inclusief onderwijs. We nemen in dit onderzoek niet meer mee wat de effecten op het sociale netwerk zijn voor ouders wanneer hun kind een bepaald type onderwijs bezoekt. Dit maakte het onderzoek te ingewikkeld. We hebben gekozen om de input via onze achterban op te halen en dan te bezien of er voldoende diversiteit aanwezig is in type scholen en type beperkingen. Daarmee creëren we een uniek document waarin de stem van onze achterban te horen is. In januari 2017 zijn de vragenlijsten opengesteld voor onze achterban. In de maanden april/mei/juni organiseerden we 6 focusgroep gesprekken op verschillende plekken in het land.
Behaalde resultaten	De wetenschapper uit de meedenkgroep heeft een belangrijke bijdrage geleverd in het samenstellen van een wetenschappelijk verantwoorde vragenlijst. De vragenlijst is begin januari online gezet en dan leverde binnen 6 weken een respons op van 192, ingevuld door 160 ouders en 32 jongeren. De focusgroep gesprekken werden in totaal bezocht door 15 ouders en 7 jongeren. Aan het einde van 2017 was het onderzoeksrapport gereed. Zie https://iederin.nl/nieuws/18176/onderzoek-school-en-vriendschappen/
Nog niet gerealiseerd	De lancering van het rapport hebben we over de jaarwisseling getild. December is geen geschikte maand om naar buiten te treden met deze mooie resultaten. Om die reden hebben we gekozen voor lancering begin 2018, zodat we de resultaten tevens kunnen benutten in de lobby.

Activiteit B3	Opstellen van randvoorwaarden
Doel en belang	Onderzoeken welke randvoorwaarden nodig zijn om optimaal tot ontwikkeling te kunnen komen in onderwijs dan wel via andere wegen tot talentontwikkeling te komen, ervan uitgaand dat een kind later deel uit maakt van de samenleving, zelfredzaam is en zoveel als mogelijk eigen regie voert. Ieder kind dat kan leren gaat naar school en kinderen die niet naar school gaan ontwikkelen talenten in een andere setting. Om te kunnen leren zijn randvoorwaarden nodig. Voor elk kind is dat verschillend, omdat hun mogelijkheden ook verschillen. Een aantal voorwaarden zullen voor het merendeel van de kinderen/jongeren collectief van toepassing zijn. Bedoeling is te komen tot een 10 puntenlijst van randvoorwaarden die bijdragen aan optimale ontwikkeling via onderwijs of andere vormen.
Geplande resultaten	10 puntenlijst van randvoorwaarden Handreiking voor lokale belangenbehartigers
Betrekken achterban en cliënten	Achterban wordt ingezet bij de focusgroepen en bij de uitvraag via Nationale Zorgnummer.
Uitvoering	Aan de hand van 5 focusgroepen zouden we deze informatie gaan ophalen. We hebben gekozen om eerst de casuïstiek over onderwijs die via het NZN is binnengekomen te analyseren. We wilden zien of er al trends waren van veel voorkomende vragen. Na een rubricering in thema's aan de hand van de veel voorkomende vragen gaan we 5 focusgroepen organiseren. Deze thema's

	gebruiken we voor de vragen voor de focusgroep. Wanneer deze input verzameld en gerubriceerd is, organiseren we ter toetsing nog een meldactie. De uitkomsten bij elkaar vormen de inhoud van de 10 punten lijst. De meedenkroep wordt ingezet bij het opstellen van het format voor de focusgroep bijeenkomsten en zij denken mee over het middel dat ontwikkeld wordt om deze resultaten van nut te laten zijn in de belangenbehartiging.
Behaalde resultaten	Er is een start gemaakt met de analyse van de casuïstiek uit het NZN.
Nog niet gerealiseerd	We hebben bewust gekozen de organisatie van de focusgroepen en daarmee dus ook de meldactie en het maken van de Handreiking te vertragen. Er is prioriteit gegeven aan het opzetten van het onderzoek Sociale Netwerken (B2) waar ook met focusgroepen gewerkt wordt. Voor onze achterban is het niet handig wanneer in hetzelfde tijdvak een werving wordt gedaan onder ouders. De uitwerking van dit projectonderdeel is daarom verplaatst naar 2018. In het ene half jaar worden de focusgroepen georganiseerd en in het andere half jaar vindt de meldactie plaats en wordt de 10 puntenlijst van randvoorwaarden en de handreiking voor lokale belangenbehartigers gemaakt.

C. Versterking lokale belangenbehartiging

Activiteit C1	Platform achterban en stakeholders
Doel en belang	Bieden van een overzicht van goede voorbeelden van initiatieven/projecten/activiteiten die kinderen/jongeren en ouders in onderwijs versterken. Mogelijk maken dat verbinding gelegd kan worden met de initiatiefnemers, zodat goede voorbeelden gedeeld worden met ouders en lokale belangenbehartigers.
Geplande resultaten	Overzichtelijk punt waar alle informatie samenkomt over /verwezen wordt naar initiatieven/projecten/activiteiten die de positie van ouders/jongeren versterken in onderwijs.
Betrekken achterban	Bij de lancering van de portal zullen achterban, lokale belangen behartigers en stakeholders betrokken worden.
Uitvoering	Er zal een digitaal instrument ontwikkeld worden, waarin alle informatie over onderwijs en belangenbehartiging gedeeld kan worden. Dat kan een website zijn of een portal of een digitale landkaart. De meedenkroep denkt hierover mee, alsook over een programma van eisen.
Behaalde resultaten	De inventarisatie van ouder-jongerengroepen liep door in 2017 en blijft ook in 2018 doorlopen. Deze gegevens zouden worden opgenomen in een digitale kaart. Het besluit over een geschikt instrument is begin 2017 genomen. Eind 2016 werd bekend dat Ieder(in) een project "Naar een krachtig platform" gaat uitvoeren dat precies aansluit bij de opzet van dit onderdeel. Er wordt een on- en offline community gebouwd, die het mogelijk maakt elkaar te vinden, kennis te delen, krachten te bundelen en elkaar te versterken. De resultaten uit de inventarisatie kunnen naadloos worden opgenomen in de sociale kaart die onderdeel vormt van deze nieuwe community. In december zijn alle gegevens van de inventarisatie online gezet en bevatte meer dan 150 adressen van organisaties, mensen die actief zijn in de belangenbehartiging op het terrein van onderwijs.
Nog niet gerealiseerd	In 2018 wordt de digitale kaart verder gevuld met de resultaten van de netwerkbijeenkomsten.

Activiteit C2	Versterking lokale belangenbehartigers
Doel en belang	Onderwijs en talentontwikkeling is een geïsoleerd beleidsdomein dat raakt aan andere beleidsdomeinen: Jeugdwet, Wmo, Participatiewet, Wlz, Zvw, omgevingswet etc. Van belang is dat er meer aandacht komt voor het beleidsdomein onderwijs en talentontwikkeling en verbinding gelegd wordt met de andere

	beleidsdomeinen. Opbrengsten uit activiteit C1 en B3 bekend maken bij AVI adviseurs en lokale belangenbehartigers.
Geplande resultaten	AVI adviseurs en lokale belangenbehartigers zien de reikwijdte van het beleidsdomein onderwijs en nemen dit mee in hun belangenbehartiging. AVI adviseurs en lokale belangenbehartigers weten waar zij informatie kunnen vinden en hoe zij zich kunnen laten voeden door ervaringsdeskundigheid van ouders.
Betrekken achterban en cliënten	Ouders/jongeren van initiatieven/activiteiten/projecten uit de achterban fungeren als aanspreekpunt voor AVI adviseurs en lokale belangenbehartigers
Uitvoering	De bedoeling was 6 thema bijeenkomsten voor AVI adviseurs en lokale belangenbehartigers te organiseren, zodat zij kennis konden nemen van het thema passend onderwijs en de noodzaak tot verbinden. Vanwege het feit dat de lancering van een digitaal instrument waarop alle contact informatie te vinden is (C1 en B1) op zich liet wachten, is gekeken hoe we de groep actieve ouders en jongeren konden betrekken, zodat er ook verbinding tot stand kwam tussen hen en de formele adviesraden. Dat hebben we gedaan door hen uit te nodigen voor netwerkbijeenkomsten in de vorm van een speed date met leden van Wmo-raden/participatieraden en Ondersteuningsplanraden. De focus om alleen de AVI adviseurs en lokale belangenbehartigers bekend te maken met het onderwerp passend onderwijs, hebben we verlaten. In plaats daarvan hebben we het samen met de AVI adviseurs georganiseerd. Zo deden zij � kennis op � konden zij het netwerk voor ons ontsluiten. Op deze manier kan live geoefend worden in het netwerken. Ervaringskennis van ouders en jongeren over passend onderwijs wordt dan direct verbonden met Wmo-raden/participatieraden/sociaal domein raden en Ondersteuningsplanraden en lokale belangenbehartigers. De AVI adviseur helpt mee met de organisatie en het ontsluiten van het netwerk. Na de eerste avond speed daten, is het aan de deelnemers zelf een vervolg te organiseren, waarbij de stakeholders onderwijs worden uitgenodigd: wethouders, schooldirecteuren, directeur samenwerkingsverband, beleidsmedewerkers gemeente, leerplichtambtenaar, sociaal wijkteam etc.
Behaalde resultaten	In 2017 hebben we 3 netwerkbijeenkomsten georganiseerd. Het format van de bijeenkomst hebben we getest in Friesland. In overleg met Zorgbelang organisaties is gekeken naar inzet van AVI adviseurs. Het probleem was dat het project AVI eind 2017 afliep. Echter, via de Zorgbelang organisaties was het mogelijk toch een beroep te doen op ex AVI adviseurs of andere professionals die het netwerk in hun regio kennen. De doelen van dit project onderdeel worden, ondanks de gewijzigde opzet, boven verwachting gehaald. Er zijn netwerken ontstaan van lokale belangenbehartigers, formele advies raden van gemeenten en samenwerkingsverbanden en ouder- en jongeren initiatieven. In het oorspronkelijk plan werden de AVI adviseurs gepositioneerd als verbindende partij. In de aangepaste opzet nemen de mensen zelf deze rol op zich, waardoor zij pro-actiever zijn. De digitale sociale kaart en community 'naar een krachtig platform' versterkt dit verder.
Nog niet gerealiseerd	9 netwerkbijeenkomsten georganiseerd door Zorgbelang in samenwerking met Ieder(in). Deze staan gepland voor 2018.

D. Ontwikkeling en innovatie

Activiteit D1	Inzet ervaringsdeskundigen als oudercoach
Doel en belang	Ouders vinden het vaak ingewikkeld om zorg en ondersteuning in het onderwijs te regelen. Door gebrek aan kennis van de diverse geldende regelingen weten zij hun kansen niet optimaal te benutten en dat draagt niet bij aan het kunnen voeren van eigen regie. Dat kan leiden tot verminderde mogelijkheden van hun kinderen, met daaraan gekoppeld in de toekomst een minder goede uitgangspositie in de samenleving. Instanties zoals een

	gemeente, CIZ, verzekeraar of leerplichtambtenaar worden als bedreigend ervaren. Collega ouders worden wel als bondgenoten gezien en daarom als betrouwbaar ervaren. Collega ouders kunnen een positieve bijdrage leveren door hun eigen ervaring in te zetten bij informatievoorziening aan ouders die zorg en ondersteuning in het onderwijs moeten regelen voor hun kind. Op verschillende plaatsen in Nederland experimenteren gemeenten en samenwerkingsverbanden met de inzet van ervaringsdeskundigheid van ouders. Daarnaast zijn er peer-to-peer projecten die vanuit een zelfde visie werken. De kennis die beschikbaar komt kan van grote waarde zijn voor andere gemeenten en samenwerkingsverbanden. Het volgen van een drietal pilots levert informatie op over hoe en wanneer ervaringsdeskundigheid wordt ingezet en onder welke voorwaarden, wat dit als resultaat oplevert voor ouders, gemeenten en samenwerkingsverbanden.
Geplande resultaten	Rapportage met een bruikbaar format voor andere gemeenten en samenwerkingsverbanden over de inzet van ervaringsdeskundige ouders bij voorlichting over onderwijs, zorg en ondersteuning.
Betrekken achterban en cliënten	De rapportage wordt gedeeld met de achterban, zodat zij actief kunnen worden als voorlichter over onderwijs, zorg en ondersteuning.
Uitvoering	Er wordt uitgegaan van de aanname dat er gemeenten zijn die ouders als ervaringsdeskundigen inzetten. Onderzoek moet aantonen of dat zo is. Het oorspronkelijk doel om in 3 gemeenten over een langere periode pilots te volgen, blijkt niet haalbaar, omdat we geen geschikte projecten konden vinden. Daarom is gekeken naar gemeenten die ervaring hebben met andere groepen. Zo worden ouderen en ervaringsdeskundigen uit de GGz door gemeenten wel voor die functie ingezet. We willen parallellen trekken naar onderwijs. Vanwege deze constatering hebben we de volgende koerswijziging toepast, waardoor het toch mogelijk wordt de doelen te halen. In plaats van over een langere tijd 3 pilots te volgen, onderzoeken we nu projecten waarbij ervaringsdeskundigen worden ingezet om anderen te versterken. De projectplannen en hun opzet worden vergeleken op succes en faalfactoren, maar ook randvoorwaarden worden meegenomen. Zo wordt het mogelijk aanbevelingen te doen voor de opzet van succesvolle projecten waarbij ervaringsdeskundigen worden ingezet om anderen te versterken met vraagstukken over passend onderwijs. Deze aanbevelingen kunnen lokaal ingezet worden als belangenbehartigers bij hun gemeenten gaan pleiten voor inzet van ervaringsdeskundigheid van ouders. In 2017 is een start gemaakt met een grove inventarisatie van projecten. Op gebied van onderwijs en inzet van ervaringsdeskundigen is weinig te vinden. Er zijn een 6-tal project gevonden. Met 2 daarvan zijn gesprekken gevoerd.
Nog niet gerealiseerd	In 2018 volgen de andere gesprekken met de diverse projecten en wordt aanvullende informatie gezocht, zodat er een rapport met aanbevelingen gemaakt kan worden. De meedenkgroep wordt hier bij betrokken.

E. Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding

Activiteit E1	Netwerkontwikkeling en kennisverspreiding onderwijs en talentontwikkeling
Doel en belang	De opbrengsten van de activiteiten B2 Sociale netwerken: Speciaal of regulier onderwijs en B3 Randvoorwaarden vormen uitgangspunt voor gesprekken met ministeries OCW, VWS en andere stakeholders op het terrein van onderwijs.
Geplande resultaten	Kennis bij ministeries OCW, VWS en stakeholders is vergroot mbt voorwaarden voor onderwijs voor iedereen en het belang van inzet van talenten.
Betrekken achterban en cliënten	De meedenkgroep onderwijs van Ieder(in) wordt uitgebreid met ouders uit de LPGGz en NPCF en fungeert als klankbord bij het volgen van de activiteiten binnen dit onderdeel in PGWS 2.
Uitvoering	De opbrengsten zullen benut worden in de gesprekken met ministeries OCW, VWS en andere stakeholders.

Behaalde resultaten	Er is contact gelegd met de Radboud Universiteit Nijmegen en er heeft afstemming plaatsgevonden over het onderzoek School en vriendschappen. De universiteit zelf doet ook onderzoek naar relaties tussen kinderen in klassen en men is zeer geïnteresseerd in de uitkomsten van ons onderzoek. Er is een meedenkgroep ingesteld bestaande uit 7 mensen die uit de achterban van de 3 koepels komen. De Meedenkgroep is 2 maal bij elkaar geweest en heeft meegedacht over het proces van het project en specifiek over de diverse programma onderdelen (B1, B2, B3, C1, C2 en D1)
Nog niet gerealiseerd	In 2017 zijn een aantal contacten gelegd en er is kennis verzameld in de onderzoeken en bijeenkomsten. Daarmee beschikken we over tastbare resultaten om in 2018 in gesprek te gaan met de ministeries en stakeholders.